

FARNOSTĚ ČASTOLOVSKÁ.

Častolovice nad Orlicí.

Kdy byly Častolovice založeny, nížádnými zprávami historickými dovoditi nelze; povážíme-li, že položeny jsou na stoku dvou pramenitých potokův, řeky solnické či novohradské (chybně Bělé) a Kněžny, spojujících se zde v Bahnici, kterýžto soutok vlévá se neda-leko odtud do Orlice divoké, tož směle řaditi nám možno Častolovice ne-li mezi nejstarší, alespoň mezi velmi staré osady české. Zakladatel, aneb ten, kterýž se tu poprvé usadil, nazýval se *Častolov* a po něm sloula družina jeho nebo obyvatelé nové osady *Častolovici*. Prvotní tato osada stála na návrší kolem nynějšího kostela.

Častolovští nynější i jich předkové vykládali jméno svého rodiště jinak, totiž „častým lovením“ a dokládali se v té příčině také znaku městského: na modrém štítě kapra zlatého ocelovým šípem prostřeleného; ale znak ten ničeho nedokazuje, an povstal v době, kdy etymologii lidu více se věřovalo, než slušno bylo.

Kdy a od koho městečko tohoto znaku nabylo, nevíme; v archivech panském i obecním není prarůdných listin, jimiž by se z dávné minulosti mohlo něco dokázati. Známoť nám však, že slavné paměti král Jiří Poděbradský udělil blízkému městu Kostelci nynější jejich znak; Tynišťští pak obdrželi znak svůj městský od pánů z Kunštátů; z čehož

možno souditi, že také Častolovští znaku městského od těchto pánův nabyli, neboť nejstarší znak, pokud mně známo, jest na křtitelnici farního kostela sv. Víta, kteráž pochází z r. 1571. —

Z kterého rodu pocházel Častolov, zakladatel Častolovic, známo není, ale jméno jeho již ukazuje na slavný panský rod *Hronovcův*, kteří si byli jméno Častolov oblíbili. Častolov či Čeněk ze Žitavy žil v letech 1216—1253, syn jeho Častolov připomíná se r. 1250—1261, bratranec tohoto též Častolov řečený čítá se v rozličných zápisech r. 1255—1269. Potomkův jejich, kteří raději zkrácené jméno Čeněk přijímali, bylo do konce 17. stol. velmi mnoho. Naproti tomu se u jiných rodů jméno toto jen zřídka spatřuje. Jest tudíž domněnka na snadě, že Častolovice založeny byly jedním z Hronovcův a že snad to byl Častolov ze Žitavy. Počátek Častolovic by se podle toho položil do začátku 13. století, ve kterémž také okolí Rychnova, Potšteina, Žamberka atd. zalidněno.

Po Hronovicích následovali v držení Častolovic *Drslavci*, kteří tři čáry na štítě svém nosili. Jedna jich větev, která si křestné jméno *Půta* oblíbila, učinila Častolovice hlavním svým sídlem a jmenovala se proto *pány z Častolovic*.¹

Půtové z Častolovic.

Půta nejstarší z Častolovic 1345—† 1397
m. *Machna*.

Půta starší 1365—† 1403
m. *Anna kněžna Osvětimská 1396—† 1454.*

<i>Půta nejmladší.</i>	<i>Ofka 1447—1454</i>	<i>Kateřina</i>
† 1435	m. <i>Oldřich Svojan-</i>	m. <i>Hynek z Čer-</i>
m. <i>Anna z Koldic</i>	<i>ský z Boskovic</i>	<i>vené Hory.</i>
	† ok. 1434.	

<i>Annička</i>	<i>Kateřina 1454</i>	<i>Anna 1454</i>
nejstarší	m. <i>Jan z Hazenburku</i>	m. <i>Oldřich</i>
1454.	<i>na Kosti</i>	<i>z Hazenburku.</i>

¹ Srovnej moje Častolovice nad Orlicí str. 1—3.

Páni z Častolovic, nosíce na štítě stříbrném tré čar červených šikmo položených, přebývali v Častolovicích po celé 14. století. V kostele zdejší byli pochováni, což vyrozuměti lze z toho, že Půta z Častolovic, dávaje dne 29. června 1398 kostelu svému 8 kop ročního platu, připomíná, že v témž kostele odpočívají Půta otec, Machna matka, děd, praděd, praotcové a mnozí přátelé jeho.¹

První zpráva o *Půtovi z Častolovic*, pokud víme, zachovala se nám v listu archivu třeboňského ze dne 29. června 1345. Listem tím slibuje markrabě Karel Purkartovi purkrabí maidburskému, Půtovi z Častolovic, Beneši z Meziříčí a jich přátelům a společníkům, kteří s nimi táhli proti králi polskému, že jim za jich škody a náklady zaplatí, jakmile bude moci. Dotčený Půta stal se r. 1355 purkrabím královským na Potštejně, při čemž zároveň poukázáno mu k udržování hradu a chování čeledi sto kop gr. pražských z platů komorních měst Vysokého Mýta a Chrudimi, r. 1377 byl hejtmanem v Lužici, r. 1384 hejtmanem v Lucemburku. V letech 1381—1394 zasedal také na soudu zemském.²

Syn jeho *Půta* (řečený *mladší za živobyti otceva*, a potom *starší*) připomíná se poprvé vedle otce svého r. 1365; později se oženil s *Annou kněžnou Oscetimskou*, jímž starý Půta (1396) 2700 kop gr. na panství svém rychmberském a skuhrovském věnoval. Půta zasedal v letech 1397—1402 na soudě zemském, ale nevyskytuje se později, než tohoto posledního roku. Tehdáž také ručil s Janem Michalcem z Michalova za krále Sigmunda v dluhu 800 kop. R. 1403 připomíná se již mezi mrtvými.

Poručníci syna jeho *Půty nejmladšího* stala se máti jeho kněžna Anna. Přebývala se synem svým na tvrdém hradě Rychmberce; zde také učinila r. 1405 dne 3. června štědré nadání kostelu častolovskému, aby tudíž mše zádušní za nebožtíka Půtu, Machnu jeho máteř, paní Annu, Gastka, paní Kačnu,

¹ Lib. Erect. V. E. 2.

² Arch. č. II. 342, 352, 354, Palackého výpisky z archivu olešnického, Zoubkův spis o Potštejně.

Krušinu, Vojtěcha Hrba, Jana řečeného Kostelec, Bartoně Klerika a j. příbuzné a přátele rodu častolovského slouženy byly. Poněvadž se potom za jakési kníže Alexandra vdala, zbavena jest poručení nad synem svým a podržela toliko panství rychmberské a skuhrovské k věnnému držení. Toto věno své zapsala r. 1415 dne 10. září Půtovi, synu svému a Vilémovi, purkrabí na Rychmberce. Na Častolovicích vládl potom *Jan Puška z Kunštátu*, strýc slavného Jiříka Poděbradského, ale tuším jen jako poručník, k čemuž měl právo podle starých spolkův rodův kunštátského a častolovského (1387). R. 1413 přenesl Jan desátek libelský na ves Voděradu, r. 1415 připomíná se jako patron kostela častolovského. Mladý Půta byv povolán r. 1409 do soudu zemského, aby zasedal v lavicích panských, provázal r. 1414 biskupa Jana Železného do Kostnice a vrátiv se potom do Čech, uvázal se v statky otcovské, k nimž brzo jiných velikých a rozsáhlých nabyt.

Panství a statky pánův Častolovských té doby byly:

Častolovice od doby neznámé až do vymření rodu.

Rychmberk a Skuhrov koupeny r. 1387 od Jana z Meziříčí. Půta nejstarší byl patronem r. 1390 v Skuhrově a Bílém Újezdě, 1390—1392 v Rychmberce, 1390 v Rybné, 1392—1397 v Lukavici, 1393—1395 v Uhřínově. Půta starší byl patronem v Rybné (1402). Kněžna Anna Osvětimská držela panství ta do smrti, jsouc patronkou 1403 ve Skuhrově, 1403—1418 v Újezdě, 1414 v Rybné, 1419 v Rychmburce a Lukavici, 1432 ve Skuhrově.

Opočenské panství koupil Půta nejstarší asi r. 1390, syn jeho tu ještě r. 1400 sídlil, ale pak je záhy prodal.

Tyniště koupeno s Opočenskem, ale přivtěleno potom k Častolovsku. Patrony tu byli r. 1390 Půta nejstarší, 1398 Půta starší, 1430 Půta nejmladší.

Boruhrádek držel Půta nejstarší r. 1379—1389.

Hemže a Chleny držel týž, ono r. 1391, tyto r. 1395.

Panství náchodské patřilo témuž r. 1390-1391.

Chlumec nad Cidlinou také mu patřil, neb r. 1394 byl patronem v Chlumci a Lučici.

Voděraďy ves držel Půta starší roku 1400, r. 1432 měla je kněžna Anna do Skuhrova.

Hrad Kostomlaty u Nymburka držel roku 1357-1390 Půta nejst., ale buď on neb syn jeho prodal jej Petrovi z Vartemberka a z Kostí.

Část panství Černého Kostelce držel Půta nejstarší v l. 1366-1392, vnuk jeho je prodal, zejména prodal r. 1416 lesy své Skalici a Stráně Janovi ze Smržova.

Hrad Zlenice koupil Půta nejmladší r. 1413 a prodal jej r. 1415 Kunšovi z Konojed.

Nedělišťe drželi 1367 Půta nejst., 1408 kněžna Anna a r. 1431 Půta nejml.

Platy v Desné u Litomyšle 1365-1422.

Kratonohy držel Půta nejst. r. 1374, r. 1380 patřily choti jeho Markétě (Machně), r. 1433 Půtovi nejmladšímu.¹

Půta nejmladší r. 1421 dne 3. února dobýval Chotěboře od Táborův obsazené; město dobyto a Husité spáleni; 27. srpna 1433 vskočil s Janem Městeckým do předměstí u Králova Hradce, vypálili ulici křížovnickou a kněze mši sv. bez ornátu sloužícího zabili; ochotně propůjčil Půta čeleď svou straně Korybutově ku vpádu do Prahy (6. září 1427); v dubnu 1428 hájil města Nisy proti Husitům. Sigmund užíval ho jako posla při vyjednávání s Čechy na sněmě v Čáslavi (1421), kdež měl velké nesnáze, nežli k slovu přišel a v Praze (1423 a 1434); r. 1429 trval Půta na dvoře Sigmundově v Prešpurce.²

Půta nejmladší, poslední mužský potomek Drslaviců častolovských byl jeden z nejhrodivějších služebníků Sigmundových.

¹ Sestaveno vesměs z příspěvků prof. A. Sedláčka.

² Slovník naučný II. 313.

R. 1421, když knížata slezští plenili krajinu okolo Litic a Žampachu, pomáhal jim Půta z Častolovic, Jan Svidnický z Chotěmic a Jan Městecký z Opočna.

Sigmund, chtěje pod záštitou víry katolické vyhubiti národ český, jak sám se přiznával, dokud Žižkovým uměním válečným ze strachu o korunu a panování neumlkl, nemaje čím platiti vůdcům svým a těm, kteří mu peníze půjčovali, dával jim v rozličných sumách v zástavu statky korunní a církevní, tak že koruna i církev nikdy více se nevzpamatovaly z takového ochuzení.

Půta za věrné služby konané Sigmundovi doznal od téhož mnohých vyznamenání. Roku 1420 zapsal mu Sigmund 1500 kop gr. č. na zboží kláštera opatovského, dal mu statky po kališnicích Hynkovi z Rychnova, Vaňkovi ze Suchdola a j., zapsal mu na knížectví minsterberském 6000 kop gr. č. (1429), r. 1429 zapsán Půtovi také hrad Potštejn se všelikým příslušenstvím ve 300 a hrad Albrechtice ve 400 kopách, na Kladsku, Landeku, Hawlswerdu, na Frankšteině, Vunšelburku a klášteru Kamenici 9600 kop gr. č. R. 1434 musili Půtovi na Kladště poddanost slibovati a všude na zboží jeho přijímati minci, kterou si na Kladště raziti dal. Věru, mohl Půta dobře slouti magnatem kraje hradeckého, ač si dříve sám dlužil, jako r. 1427 v Jihlavě.¹

Již r. 1423 dovolil císař Sigmund Půtovi z Častolovic, aby dědictví své mohl dáti, komu by chtěl, za živa nebo na smrtelném loži; dle listu Sigmundova 1434 mohl Půta, kdyby syna měl, synovi knížectví minsterberské dědičně odkázati; pakli by syna neměl, mohl knížectví to držeti v šesti tisících kopách, komu by pan Půta list na to odkázal. Avšak dne 19. února 1435 Půta z Častolovic naposledy mezi živými se připomíná; umřel téhož roku (1435) v Prešpurce, kdež i v kostele byl pochován, žádného syna po sobě nezůstaviv.

¹ Zoubkův spis o Potštejně str. 14—15.

Po smrti Půtově přešlo Potšteinsko, Kladsko, Minsterbersko a jiné zboží zápisné dobrou vůlí sirotků, jichž poručníci byla Anna Osvětimská, na *Hynka Krušinu z Lichtenburka*, manžela paní Anny z Hazenburka, dcery pana Albrechta z Koldic, též přívržence Sigmundova v ten způsob, že sirotkům zaplatil summy, které na těch statcích byly zaplány.¹

R. 1437 dne 6. června daroval císař Sigmund odúmrtí v Chocni, udělenou od nebožtíka krále Václava Půtovi z Častolovic (1417), který práva svého nedovedl zemřel, sirotkům téhož Půty všem zespolka, kterýchžto sirotkům nejvyšší poručníce byla kněžna Anna.²

Kněžna Anna Osvětimská skonala před r. 1454, takže téhož roku dne 12. dubna věno její: Skuhrov a j. Zdenkovi ze Šternberka a od něho pak r. 1455 Jiřímu z Poděbrad postoupeno bylo. Kněžna Anna byla (1440) sídlem na Kladště, Anna z Koldic, vdova po posledním Půtovi sídlem na Frankenštejně.

Krušinové Častolovicům dlouho nevládli, neboť r. 1454 Vilém, syn a dědic po Hynkovi Krušinovi z Lichtenburka prodal veškeré zboží zápisné *Jiříkovi z Poděbrad*, v ty doby správci a hofmistru království českého za 23.400 kop. gr.³

Po smrti Jiřího (22. března 1471) dělili se synové jeho o zboží otcovské; i obdrželi:

Viktorin, kníže minstrberský: knížectví opavské a v Čechách Kolín.

Jindřich starší kníže minstrberský: Minstrberk, Kladsko, Náchod a Horu Kunětickou.

Jindřich mladší, jinak Hynek, kníže minstrberský: Poděbrady a Kostomlaty.

Boček z Kunštátu, jinak z Poděbrad: hrad Litice se zbožím rychmberským, častolovským, černíkovským, jelenským; hrad Velíš s Jičínem. Boček

¹ Tamže str. 15.

² Archiv český III. 517. Kršky Choceň město a býv. panství str. 17.

³ Archiv český I. 300.

zboží svého brzo postoupil bratru Jindřichovi staršímu.

Když pak r. 1495 dne 24. října koupil Vilém z Pernšteina zboží litické a potšteinské od knížete Jindřicha „z nutné potřeby“, připadly Častolovice tvrz a městečko celé v úděl litický.¹

Od konce 15. století drženy Častolovice k panství potšteinskému a spravovány úředníky, kteří na hradě tomto přebývali. Jak působil v Častolovicích ušlechtilý pan Vilém z Pernšteina a synové jeho Vojtěch (1521—1534) a Jan (1534—1547) nám bohužel nic známo není, poněvadž všechny staré paměti v Častolovicích se zmařily. Jen o Vojtěchovi víme, že byl na poddané své laskav a že napsati kázal úředníkům svým navedení, jak mají hrad Potšteín opatrovati a panství řídit.

Od Jaroslava syna Janova koupil panství potšteinské, k němuž také Liticko, Rychnovsko, Skuhrovsko, Černíkovsko a Častolovsko náležely, (r. 1556) Arnošt falekrabě na Rýně. Týž potom celé panství rozprodal, podržel si toliko Rychnov, kterýž držel k hrabství kladskému. Roku 1559 postoupil v 4796 kopách Jindřichovi z Regern tvrze pusté Častolovic a městečka, vesnic Olešnice, Hřibín, Horek, Žďáru nižšího a vyššího, Liblé, Synkova s příslušenstvím, zejména i s potokem Novohradským (t. j. řekou solnickou), řekou Chocenkou (t. j. Orlicí tichou) a Orlicí (t. j. Orlicí vysokou neb divokou).²

Jindřich opravil a znovu postavil tvrz častolovskou a dal slíti prostřední zvon ve zvonici častolovské. R. 1577 prodal Častolovice Albrechtovi Bryknarovi z Brukšteina a od toho koupil je r. 1575 král Maximilian za 18.500 kop. Častolovice byly potom krátký čas panstvím komorním, než král Rudolf prodal je r. 1577 dne 19. dubna Janovi, Vilémovi a Jiříkovi, bratrům a strýcům Oprštorfům z Dubu a z Frydšteina za 11.500 kop. K panství náležely

¹ Srovnej stať tuto s Potšteínem v tomto spisu.

² Desky zemské 87. B. 59. Zoubkův spis o Potšteíně. Staří Čechové říkali Orlici Vysoká. Naše »divoká« jest špatný překlad německého »Wilde Adler« (na místě »dravá«).

tehda zámek pustý a tvrz Častolovice, městečko, vsi svrchupsané, hájemství černíkovské, potok Novohradský, který se počínal od mlýnu Jana mladšího nad Liblí (t. j. Podličenského) a šel dolů k druhému mlýnu Mikše Prstkova (t. j. Podliskému) a odtud k Častolovicům až do Orlice, táž řeka Orlice a kus potoka, kterýž se nazýval Kněžná neb Kněžská řeka.¹

Rodina pánů a hrabat z Oprštorfu připomíná se již od 15. století v knížectvích slezských.

Oprštorfové pocházejí ze Švýcar, avšak již ve XII. věku přišli do Rakous a odtud do Slezska, kdežto, jak se udává, měli zámek Eberstein a městys Ebersdorf, po kterémžto prý z Ebersdorfu se psali. Pravdě podobnější jest, že vzali počátek svůj v Slezsku samém a to v knížectví nisském, v jehož nynějším pruském podílu leží Oppersdorf. Jindřich z Oprštorfu, který byl usedlý v Březsku a zemřel r. 1513, zůstavil dva syny: mladší Václav († 1546) byl hejtmanem zemským téhož knížectví a nezanechal potomkův; starší Friedrich, taktéž zemský hejtman v Březsku, † r. 1544 v 73. roce věku svého zůstaviv syny Jana, Jiřího a Viléma.

Jan (nar. 1514) sloužil za mláde 9 let při dvoře Karla knížete minstrberského, nejvyššího hejtmana v Slezsku, posléze jakožto truksas, později oddal se službě vojenské a bojoval nejprve v Itálii proti Francouzům, potom v Uhrách proti Turkům. R. 1541 vedl pomocný lid slezský do Moravy, kamž Turci vpadnouti chtěli; 1543 byl s vojsky slezskými opět v Uhrách. Potom bojoval ve válce šmalkadské, až po bitvě u Mühlberka znova do Uher poslán, kdež tak statečně si počínal, že v bitvě u Segedína vlastní rukou hlavní korouhev vojska tureckého dobyl, začož jej císař Ferdinand I. povýšil do stavu panského (24. června 1554) i s mladšími jeho bratry darovav mu ještě statky Dub a Frydšteín v Čechách; odtud psali se Oprštorfové pány z Dubu a Frydšteina a znak jejich rozmnožen rukou držící korouhev s půlměsícem. Když se knížectví opolské a ratibořské po odchodu Isabely, ovdovělé kněžny sedmíhradské znova císaři Ferdinandovi I.

² Příspěvky prof. Aug. Sedláčka.

přímo dostalo, jmenován jest Jan z Oprštorfu nejvyšším hejtmanem toho knížectví, kterýž úřad zastával až do r. 1567, načež se ho pro vysoké stáří vzdal.¹

Skrze první manželku svou Kristinu Cedlicovnu dostal se v zástavní držení panství Horního Hlohova (nyní v pruském Slezsku) a r. 1577 v pátek po neděli Quasimodogeniti koupil se svými bratry Jiřím a Vilémem od císaře Rudolfa II. panství tyništské v Čechách za 16.000 kop gr. č.²

Toho času prikoupil Jan z Oprštorfu ještě Heřmanův Městec a Častolovice za 85.000 kop, načež zemřel jakožto rada JMC. bezdětek r. 1584. Druhá jeho manželka byla Markéta z Lobkovic, kterážto jej přečkala až do r. 1600.

Jeho bratr Vilém, drže též v zástavě statek Slavětice v knížectví opolském, byl JMC. radou a nejvyšším mincmistrem království českého a zemřel r. 1588. Syn jeho Vilém, maje po smrti strýce Jana sám celý statek Heřm. Městec, vzdal se jej prodejem a žil potom v knížectví opolském, kdež zemřel r. 1598. Synové Vilémovi Bernard Vilém a Jan Friedrich odebrali se do Saska.

Jiří, prostřední bratr prvé uvedeného Jana, měl v knížectví opolském statek Polskou Novou Cerekev a zemřel již r. 1577 v Nise zůstaviv syny Fridricha, který se po otci a strýcovi uvázal v české statky Tyniště a Častolovice, a Jiřího, kterémuž se statky v knížectví opolském ležící, totiž Hlohov horní a Polská Nová Cerekev dostaly.

Od těchto dvou bratrů pošly dvě zvláštní linie rodu toho, z nichž starší až do druhé polovice 18. stol. výhradně v Čechách, mladší hlavně ve Slezsku se zdržovala.

Původcem starší linie byl Fridrich z Oprštorfu, pán na Častolovicích a Tyništi, jenž rozmnožil zboží své prikopením statků Ledské a Radostovic.

Jeho mladší syn *Friedrich*, JMC. v kraji královéhradeckém nad reformací nařízený komisař, držel nejprve statek Přestavky, jež r. 1627 popustil Janu

¹ Slovník nauč. X. 1079.

² Desky zemské 89, C. 14.

Otovi Bukovskému z Hustiřan koupiv od něho panství Žampach.

Jsa velikým přítelem jezuitů, založil jim kolej v Hradci Králové a odkázal jim všeliké své jmění. Zemřel na zámku Žampachu 18. května 1633 bezdětek.

Jeho starší bratr Ota, pán na Častolovicích, Tyništi a Ledské, byl JMC. radou, hejtmanem a nařízeným komisařem nad reformací v kraji hradeckém. Krajskou kancelář měl ustavičně na zámku v Častolovicích, odkudž i některé listy jsou vydány.¹

Manželkou Oty z Oprštorfu byla Anna, rozená Rabenhauptka ze Suché, kteréž r. 1619. v pondělí po sv. Václavu na dědictví svém na zámku Častolovicích, na tvrzi Tyništi, Ledské a Přestavcích s městečky, vesnicemi atd. věnoval 13.000 kop. mš. ²

¹ Když r. 1641 císař Ferdinand III. zaslal do Čech veřejný list vybízející k odporu proti Švédům, kteří pod Bannerem do Čech táhli, odpověděli páni kraje hradeckého JMC., že: 1. ani sami, ani jich lidi ze země vyslati nemohou majíce stále kvartýrování na krku; 2. že, když i regiment odtáhne, předce pakáže všeliké za nimi posýlati musí, čímž útraty jim vznikají, poněvadž na každého usedlého 9 zlatých měsíčně vybývati přichází, (což vrchnosti platiti musí); 3. že od předešlého roku zkažení jsou, že od stálých protahů vojska obyvatelé se rozprchli, dílem vymřeli, že větší díl kraje od obyvatelův je opuštěn, poněvadž lidé výpadu ze Slezska se obávají.

Chťejí tedy (stavové) z lásky k JMC. nejvýše 500 pěších na jeden neb dva měsíce sebrati; ale kdyby od vojska sprostění býti nemohli, nemožno by jim bylo vojsko doma míti a lid poddaný jinam poslati. V Čechách zatím pan vojenský komisař skrze krajského hejtmana kraje hradeckého prohlásil, že po čtyřech zlatých a 15. krejcařích podle rozvržení na každého usedlého na tři měsíce již vyšlé na ten regiment vystačiti nemůže, pročež na ten třetí měsíc po 3 zl. a 15 kr. anticipando složiti se musí. — Dáno v Častolovicích dne 13. března 1641.

Hned pak na to dne 13. července vydal arcikníže Leopold rozkaz, kterýž rozhlásil krajský hejtman z Častolovic takto: Poněvadž nepřítel do Čech ze Slezska vypadnouti se strojí, má jemu obrštleitnant Longeral, komendant Trutnova, cestu zameziti, a tu třeba, abyste vedle počtu lidí v létu 1640 osvědčeného, osobu čtvrtou k vojenskému způsobu hodnou, totiž s dobrým mušketem, s zbraní poboční s municí, prachem a olovem dobře zaopatřenou do města Trutnova dostavili. — V Častolovicích na zámku dne 20. července 1641. (Viz P. Švendy III. měř. obr. města Hradce Kr. str. 54—56.)

² Desky zemské T. 39. 21.

Když pak r. 1625 týž Oto z Opršt. povolal jičinskou jezuitskou missii do Častolovic, aby zde v příčině ku konci se chýlícího milostivého léta papežem Urbanem VIII. povoleného veřejné pobožnosti konali, tu manželka jeho, Magdalena Rabenhauptka ze Suché, odpornice katolictví, od mnoha kněží na víru katolickou byla obrácena, z čehož Ota, manžel její, tak byl potěšen, že jí na panství častolovském ihned 24.000 kop odkázal.¹

Oto z Oprštorfu zemřel v Hradci Králové r. 1646 přečkav manželku svoji, kteráž roku 1637 koupila statek koldínský s Hradištěm a Turovem od Anny Arztové ze Šénfeldu za 12.000 kop míš., čímž statek tento připadl k panství častolovskému.² V ty doby (1642) počítalo se v Častolovicích a v Koldíně 25 usedlých.³

Ota zanechal po sobě šest dcer a syny *Jana Václava Ignace a Františka Petra Otu*, z nichž tento záhy smrtí sešel.

Starší syn držel statky otcovské, k nimž přikoupil Ůřenovice a Lično; byl JMC. a soudův dvorského a komorního radou, zemřel r. 1676 v Hradci Králové.

Po *Janovi Václavovi* († 1676) zůstali vdova *Anna Eleonora z Kolovrat*, tři dcery a synové *Jan Václav Šebastian*, *Jan Josef Antonín* *Marcelín* a *Jan Eusebius Rudolf*.

Bratři tito rozdělili se roku 1682 dne 30. května o panství častolovské takto: *Rudolfovi* nezletilému připadl první díl a sice: zámek častolovský velmi prostranný, nákladně od kamene vystavený s pokoji, palácem, kaplou, sklepy suchými a prostrannými, špižírny, kanceláři, čelední světnicí, kuchyní, pekárnou, humny, stájemi, ochozem dlouze se táhnoucím pro kratochvilné vyhlídnutí, lusthaus nazvaným, s vížkou, na které orloj s dvěma cimbály, též stavení na malém plácku, též zadní plac atd. pro stavení nová za zadním placem pro tum-

¹ Tamtéž.

² Slovník nauč. V. 1080.

³ P. Švendy spis dotčený III., díl 2 str. 69.

lování koní, dvory Oprštorf, ledecký dvůr, mlýn Čech, podliský mlýn, městečko, Horky, Synkov, Libel, Ledská, Paseky, Řibiny, Olešnice a Rašovice.¹

Jan Josef obdržel: Dům panský v Tyništi, dvůr, dvory rašovický, bědovický, mlýn dolní, tyništský a mlýn horní, městečko, ves Čestice, Rašovice, Lípu, Velké a Malé Petrovice, vesničky a Bědovice.²

Jan Václav vzal: tvrz Ůříněvice se světnicemi, pokoji, komorami, kuchyní, sklepem suchým a podzemním, dvůr v Ličně, dvorec pustý v Radostovicích, mlýn Podstránský a ličenský pod Ličnem, les Hradiště, ves Ůříněvice, Radostovice, Lično, Voderady, Vojenice, Ves Novou jinak Haugvicov, Vyhnánice, Ježkovice, tvrz v Koldíně, dvůr, mlýn koldínský, ves Hradiště a Turovy.

Změnivše něco mezi sebou, usmyslili si konečně bratři veškeré své dědictví prodati. Protož učiněna jest smlouva r. 1684 dne 2. října, již prodali oba bratři zletilí a komisaři od soudu zemského vydání na místě J. Rudolfa nedospělého panství častolovské a statky Tyniště, Ůříněvice, Koldín a Lično *Tomáši Černínovi z Chudenic*, sv. říše římské hraběti, pánu na Lnářích, Světlé, Landšteinu, Bezděkově a Kadově za 19.500 kop gr. č.

Byliť tudíž Oprštorfové v držení Častolovic od r. 1577—1684, tedy plných 107 let zanechavše v Častolovicích několik hezkých památek po sobě, jako: znamenitý zámek, špitál, pivovar, pálenku, panský dům a dvůr Oprštorf, nyní *Panský dvůr* zvaný.

Jak přísně prováděna byla exekuce na odbojných stavech českých po bitvě bělohorské, poznáme z toho, že ani přísně katolicky smýšlející páni z Oprštorfu nebyli pokutou všeobecnou ušetřeni, neboť:

Bernart Vilém scob. pán z Oppersdorfu (Oppersdorfu) z Dubu a Frydšteina na Heřmanicích ujel ze země po bitvě bělohorské s bratrem svým *Janem Frídrichem* a nepostaviv se před komisi hrdelní odsouzen byl pro své účastenství ve vzpouře vedle patentu z dne 14. čer-

¹ Desky zemské 76. C. 26. E 3.

² Tamtéž 76. E 3. F. 12.

vence 1622 *hrdla, cti i statkův*; avšak tento rozsudek král. výpovědi z dne 16. září t. r. jenom co do konfiskace všeho jmění byl potvrzen. Opperštorf pak l. 1640 zajat a po dvě léta držán ve vazbě, vedle cis. resoluce z dne 25. června 1642 potrestán byl pětiletým vězením na hradu Křivoklátě, kdež na jeho výživu 100 dolarů říšských ročně vykázáno bylo z jeho pohledaností, z nichž dle dotčené cis. resoluce polovice též v pokutě od král. fisku ujata býti měla. Potom z vězení Křivoklátského cis. rosolucí na svobodu propuštěn, odešel opět ze země, obdržel však vedle cis. resoluce z dne 6. prosince 1644 povolení, svobodně do Čech docházeti, aby pohledanosti svých se domohl a z nich polovici král. fisku odvedl. K těmto pohledanostem náležely: Zadržalá summa tržová ze statku jeho *Rochovic* v Slezsku, Ondřejovi Kochotickému za 45.000 kop míš. prodaný, i s úroky z této summy od l. 1625—1644 vzešlými. — b) Jistina 18.000 kop míš. i s úroky z ní zadržalými, kterou měl Opperštorf na statku Markvarticích, jeho bratrovi Janovi Fridrichovi konfiskovaném. — c) Jeho podíl na statku Heřmanicích, též dotčenému bratru konfiskovaném. — d) Jistota 10.000 kop míš. na statcích švaberských.

Jan Fridrich svob. pán z Opperštorfu (Oppersdorfu), z Dubu a Frydšteina na Markvarticích ujel z království českého s bratrem svým *Bernartem Vilémem* po bitvě bělohorské; pročež jako bratr dotčený odsouzen byl *všeho* jmění, které již dne 10. prosince 1621 a 8. dubna 1622 bylo konfiskováno, totiž:

a) Statek *Heřmanice*, k němuž náležela tvrz a ves Heřmanice s dvorem popl., podacím kostelním, mlýnem, rybníky, řekou Labem, lesy a vším příslušenstvím; též vesnice Krabčice, Brod, Slotov, Zboží, Vyhnánov, Proruby a Bukovsko (Bukovina, díl s 2 osedlými), jak to l. 1571 Jan mladší z Waldšteina odkázal strýci svému Vilémovi z Waldšteina, synu z bratra jeho Jiřího, jehož synovi Albrechtovi z Waldšteina teprv l. 1607 týž statek byl postoupen, od něhož se dostal Hanibalovi z Waldšteina, který jej léta 1615 v dluhu 1750 kop Mikulášovi Gerštorfovi postoupil a l. 1618 Hanušovi Jindřichovi z Opperštorfu prodal. — Statek ten od král. komory za

19.775 kop míš. odhadnutý, prodán byl dne 21. ledna 1623 za 25.381 zl. rýn. *Albrechtovi z Waldšteina*, který jej s jinými statky l. 1624 postoupil směnou za panství Kopidlno paní Marii Majdaleně hraběnce Trčkové, roz. z Lobkovic.

b) Část summy tržové 16.000 kop míš. za statek Markvartice, který Jan Fridrich z Opperštorfu v čas zpourey l. 1618 od Volfa z Solhauzu koupil za 70.000 kop míš. a na tuto summu toliko dotčenou část zaplatil. Tento statek pro provinění Solhauzu byl konfiskován.

Otto svob. pán z Opperštorfu, z Dubu a z Frydšteina na Častolovicích, Tyništi, Ledské a Přestavlcích, katolík, účastnil se zpourey tím, že vykonal přísahu dne 1. října 1619 podle snešení stavův odbojných o zavržení krále Ferdinanda II. a zvolení Fridricha Falckého, vyhradiv sobě, co by bylo proti náboženství katolickému; avšak při kommissi confiscationis dne 15. března 1623 osvobozen, podržel statky dotčené, na nichž manželce své Anně, roz. Rabenhauptce ze Suché, za času vzpoury 20.000 kop. míš. věna pojistil. Za perdon mu udělený zavázal se při kommissi tractacionis de pio opere l. 1629 složit 1166 zl. 40 kr. na alumnat kláštera sv. Jakuba v Starém městě pražském.¹

Prvé, nežli k dalšímu popisu postoupím, zmíním se tu poněkud o přátelském poměru, v jakémž Opperštorfové žili s jezuity královéhradeckými.

Poměr ten nejlépe poznati lze ze vzájemných služeb, jakéž jedna strana druhé prokazovala.

Tak r. 1644 dne 28. září na den sv. Václava byla Otovi z Opperštorfu při slavné, zpívané mši sv. v přítomnosti mnohé vrchnosti a lidu obětována fundální svíce, načež mládež rodně Opperštorfské divadlo připravila. Za to pan Oto daroval kostelu statui blahoslavené Panny Marie z Dubu Fogenského, pro kterouž i vzácné tabernakulum neb stánek zdělati nechal, načež socha k veřejnému uctění vystavena byla.

Roku 1645 umřela na Častolovicích paní Anna Opperštorfova, rozena Rabenhauptka ze Suché odkávši tova-

¹ Tomáše V. Bílka Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618 I, 400—401.

ryšstvu Ježíšovu 150 kop míš., polovici ke koleji kralové-hradecké příspěvkem k stavbě a polovici ke koleji kladskému; upsání o tom vydal pan Oto z Oprštorfu dne 21. března t. r. jezuitům.

Roku 1647 Oto z Oprštorfu odkázal tovaryšstvu 150 zlatých a daroval jim ke koupi posvátného náčiní řetěz zlatý vážící 42 dukátů, začez objednána casula a antependium.

Naproti tomu jezuité, když Ota z Oprštorfu 1677 zemřel (dne 6. ledna mezi 9. a 10. hod. ranní v Hradci), oblékli tělo jeho v šat kolejní, načež ode všech jezuitův byla za duši jeho sloužena mše svatá, od každého jedna; pak po tři dny následovaly requiem v domě při mrtvém těle. Dne 9. ledna odvezeno tělo v noci do Častolovic bez vyprovázení, odtud pak dále do Kladska, kdež podlé manželky a bratra Fridricha pohřbeno.

R. 1658 v den sv. Václava, uvítali jezuité slavně Václava Ignáce z Oprštorfu, jenž z dolních Němec do vlasti se vracel, obětující mu při veřejných službách Božích, jakožto fundatoru koleje, svíce s erbem. Při stole pak uvítán byl chvalořečí jednoho z jezuitův a ku konci kratičkým divadlem obveselen, načež daroval ku potřebě koleje 12 dukátů.

R. 1666 vyzvedli jezuité v Kladsku tělo Fridricha z Oprštorfu, načež ostatky nalezené poslány dne 7. srpna ve zvláštním voze do Častolovic, kdež zatím u přátel složeny, by později v kryptě Oprštorfův v kostele sv. Ignáce v Hradci slavně pohřbeny býti mohly.

R. 1683 dne 27. února pochována jest v témže kostele u oltáře sv. Ignáce paní Alžběta Oprštorfová, rodilá Karmešová, pozůstalá choť Josefa z Oprštorfu, ana si toho snažně žádala, poněvadž v oně kryptě mimo Fridricha z Oprštorfu, jenž jezuitům Žampach daroval, žádný jiný posud pohřben nebyl. Při té příležitosti přeloženy kosti jeho do jiné truhly. Umírající darovala kostelu tomu sto dolarů. —

Že i s duchovními hodnostáři Oprštorfové byli v dobré vůli, poznati z těchto okolností:

R. 1663 kardinal arcibiskup pražský Arnošt z Harachu navštívil Častolovice, odkudž dne 14. srpna v noci o půl desáté do Hradce se vrátil.

Když r. 1665 dne 20. června zavítal do Hradce pater Bohuslav Balbín, navštívil pana hraběte Oprštorfa na Častolovicích, načež se s ním k slavné instalaci prvního biskupa kralovéhradeckého, Matouše Ferdinanda Zoubka z Bielenburku do Hradce vrátil.

Nedlouho na to (1666) týž biskup s celým svým dvorem odjel z Hradce do Častolovic a to dne 28. dubna. Jak dlouho zde se zdržel, známo není, ač dočítáme se ve Švendově spisu, že dne 12. června t. r. zase přijel biskup do Hradce; odkud? Švenda neuvádí.¹

Však přes to vše přece dvakráte jezuité velice se polekali a to skrze pana Fridricha z Oprštorfu. Tak r. 1670 dne 27. září uloženo rektoru koleje, by se osobně do Prahy ku knihám zemským v jednání pře pana Fridricha z Oprštorfu, jenž byl po vítězství na Bílé Hoře nějaké peníze vypůjčené sobě přivlastnil, dostavil.

R. 1673 dne 3. ledna oznámeno koleji, že v příčině oněch peněz od pana Fridricha vyzdvižených, tovaryšstvo při soudu fiškálním propadlo. Však jezuitům z milosti císaře Leopolda bylo panství žampašské dne 6. srpna t. r. přirknuto a potvrzeno a veškerá pře o ten statek na budoucí časy zapovězena.²

Oprštorfové žijí až posud; však v Čechách toliko po přeslici a v Slezsku i po meči. Po dlouhý čas vládli Šluknovem, Tolšteinem, Kumburkem a Hanšpachem.³

Jindřich z Oprštorfu † 1513.

<i>Jan nar. 1514 † 1584)</i>	<i>Jiří † 1577</i>	<i>Vilém</i>
<i>bezdětek</i>	<i>Fridrich,</i>	<i>Jiří</i>
	<i>Fridrich,</i>	<i>Vilém</i>
<i>m. I. Kristina Cedli-</i>	<i>m. Magdalena</i>	<i>Bernard Vi- Jan Fri-</i>
<i>corná, m. 2. Markéta</i>	<i>z Donína</i>	<i>lém † 1665 drich</i>
<i>z Lobkovic († 1600)</i>	<i>Fridrich Ota</i>	<i>Fridrich Vilém</i>
	<i>(† 18/3 1633)</i>	<i>(† m. Žerotínka.</i>
	<i>bezdětek 1646)</i>	

¹ Srovnej P. Švendy historii města Hradce Kr. Třetí mēd. obraz díl II. str. 88, 149, 162, 98, 92, 115, 213, díl III. str. 5, 21. 256, díl IV. str. 13, 114, 24, 56 etc.

² Švendův spis dotčený III. díl II. 56, 73.

³ Památky archaeol. II. 100.

m. Anna Rabenhauptka
ze Suché († 1645)

6 dcer (?) a synové: Jan Václ. Ignác, Fr. Petr Ota
† 1676

m. Anna Eleonora
roz. z Kolovrat

Jan Václav Jan Josef Jan Euseb
Šebastian Marcelin Rudolf

Obrázek o Častolovicích, jaké byly přede dvěma sty léty, podává nám tento stručný popis:

Nejstarší část Častolovic jest tam, kde stojí kostel; odtud šířilo se městečko na stranu k řece. Při kostele sv. Víta bývaly ode dávna fara a škola. Kromě těchto bylo v Častolovicích před 200 lety 40 hospodářův usedlých, jeden obecní dům a pazderna, ze kterých vrchnosti platy vycházely. Také byl v městečku dům panský, který někdy Jiříkovi Divišovi patřival a od vrchnosti přikoupen byl. To vše spravováno rychtářem a konšely od vrchnosti ustanovenými a z obyvatelstva vybranými.

Místností, kteréž vrchnosti patřily, byl veliký počet. Přední z nich, *zámek panský* upraven byl ve krásném slohu renesančním, obsahoval pěkné světnice panské s chodbou otevřenou, kteréž se „lusthaus“ říkalo. Dole v zámku byly všelijaké sklepy a komory, kancelář, důchod, čelední světnice, kuchyně, pekárna, hůmna, marštale. Ozdoben byl zámek vížkou, na kteréž se orloj s 2 cimbály nacházel. Stavení to posud stojí, majíc staré své místnosti, ovšem ke všelijakým jiným účelům přeměněné.

Za nynějším zámkem byla ještě některá stavení, zejména vinopalna s prádlem na tak zvaném „malém plácku“ a kůlny pro vozy, marštale, řezárna a chlévy pro hovězí dobytek na „zadním place“. Za těmito bylo ještě jedno stavení v nově od kamene vyzdvižené, v němž se koně proháněli (jízdná); na něm schválně zdělány byly půdy pro skládání obilí, a okolo byl pěkný trávník. Domy ty od kolika let z povrchu zemského zmizely.

Kde jest nynější park, bývala *obora* plotem opatřená, v níž jeleny a jinou zvěř chovali. Při ní bývala chalupa pro oborníka čili hajného, který k oboře dohlížel, při tom pak se nacházela ptáčnice pro koroptve aneb komora

pro bažanty z prken složená. K oboře přiléhala *štěpnice* pěkným stromovím posázená a konečně bývalo v těch místech proti pivováru bělidlo. Kdesi za oborou bývala chmelnice, na níž se všecken k pivováru potřebný chmel klidil.

Z jedné i z druhé strany předních vrat zámeckých byly dvě malé zahrady. Větší a pěknější *zahrada* byla na místě nynější zahrady panské. Dělila se na zahradu pro kratochvil a kuchynské věci a štěpnici. V prvnější sely a sázely se zahradnické byliny na 15 kusích špalíry od sebe rozdělených; tu a tam rozbíhaly se stezky, při nichž se pěkné mladistvé stromoví nacházelo. Kromě toho tu bylo stavení či byt zahradníkův se světnicí, v níž se přes zimu všelijaké zahradní věci zavíraly a ukládaly. Zahrada byla plotem tesovým vysoce ohrazena. Štěpnice vedlejší posázená jsouc stromy nově štěpovanými v hojnosti, dvojí užitek vynášela, neb se jí i travami přes celý rok užívalo.

Proti zámku a pod školkou býval *pivovár* s pávní měděnou, káděmi, hvozdem, humnem, sladovnou, spilkou, sklepy a obydlím pro sládka. Avšak bečvárna tu pro nebezpečnost ohně nebyla, nýbrž stála na vrchu zvláště.

Mlýn častolovický byl o 4 kolech moučných, páté jahelka a šesté stupní; také při něm olejna bývala. Vrchnosti vycházel ze mlýna pěkný užitek.

Za rybníkem bývala *cihelna* s pecí a hliništěm a chalupa pro cihláře blíže ní. Při témtě rybníce bývala i *katovna*. Na ten čas tu kata nebylo, nýbrž zakoupil se sem pohodný kostelecký.

Starodávny *dvůr panský* býval v městečku tam, kde až posud říká se „na Dvorečku“. (Viz Jan Matiejkův.) Patřovalo k němu dosti rolí a luk; ale když Oprštorfové nový dvůr (Polní) postavili, obráceno jest veškeré popluží k tomuto dvoru a dvůr starý znenáhla spustl. Později rozprodáno to místo a postaveno tu několik chalup.

Za kostelem byla zahrada panská, plotem ohrazená, již se říkalo *včelnice*; ale ke sklonku 17. století zanedbávalo se toto ušlechtilé odvětví hospodářství a jen jméno včelnice se ještě udrželo.

Hlavní živností obyvatelstva bylo polařství. Každý soused měl dům a k tomu něco rolí; kterým to k výživě nestačilo, ti dělali kromě toho nějaké řemeslo ku př. ševcovské, krejčovské, pekařské a j. Ve třech domech byly

„šenky“, totiž u Jana pekaře, u Václava Zídky a v domě obecním. Všude se jen panské pivo prodávalo. V starších dobách byli v Častolovicích tři řezníci a měli troje masné krámy, z nichž vrchnosti úrok dávali, ale toho času vysekával maso jediný Václav řezník. Shledati z toho lze, že bývalo sousedstvo možnější a před válkou třicetiletou i lepší stravy si dopřálo, ale dlouhými válkami (1614-1648) schudlo obyvatelstvo častolovické tak, že se potom v příčině stravy lečjaks odbývalo.

O povinnostech poddaných bohužel nic nevíme, neb staré paměti častolovské nevázně zničeny.

Hrabě Černín z Chudenic držel Častolovice toliko po krátkou dobu 11 rokův, načež dne 8. února 1695 koupil od něho panství častolovské hrabě *Adolf Vratislav ze Šternberka*, rytíř řádu zlatého rouna, JMC. tajný rada, královský místodržitel v Čechách a nejvyšší purkrabí v Praze, pán na Zásmukách, Voleticích, Žirovnici, Cerhenicích a Častolovicích za 260.000 zl. rýnských, jenž již dne 1. června ubíraje se na panství častolovské, byl v Hradci slavně uvítán krajskými hejtmany: Bertholdem Vilémem, hrabětem z Valdšteina a rytířem Stařimským, Ferd. Rudolfem Dobřenským, od magistrátu a j., načež v domě Pecingerovském obědem byl uctěn.

Hrabata ze Šternberka patří k nejstarším a v dějinách vlasti naší nejznamenitějším panským rodům staročeským. U předků vzácné rodiny této, kteříž ode dávna nosili v erbu hvězdu zlatou o osmi rozích v modrém poli, převládala z počátku jména Zdislav. První známí předkové slavného tohoto a čistě českého rodu jsou nejspíše již Diviš (nobilis Boh. 1125—1140),¹ Diviš (pater Zdeslai castellani de Satec c. 1172),² Diviš (subcamerarius ducis Boh. 1187).³

Avšak nepřetržitá spojitost počíná Divíšem z Divíšova, nejvyšším maršálkem v Čechách (okolo r. 1218—1284). Pod jmenem „ze Šternberka“ vyskytuje se však teprve r. 1249 Zdislav ze Šternberka, syn

¹ Erb. reg. p. 90.

² Tamtéž p. 149.

³ Tamtéž p. 179—180.

dotčeného Divíše a ten vystavěl okolo r. 1242 na svém panství divíšovském nový hrad, jež nazval po erbu svém „Sternberg“ a od něhož pak on i potomci jméno přijali. Týž Zdislav ze Šternberka stav se r. 1253 ochranitelem Olomouce proti Uhrům, postavil na Moravě druhý hrad, nyní známé město Šternberk.

Syn jeho Albrecht, zdědiv statky moravské, stal se zakladatelem linie moravské. Jaroslav pak, druhý syn, dostal českých statků a založil linii českých pánů ze Šternberka.¹ Česká linie rozdělila se potom na dvě haluze Konopišských a Holických ze Šternberka, kterážto poslední však r. 1712 kvěsti přestala. Nynější hrabata užívavše prvé příjmení Konopišských, již je dávno opustili. Říšskými hrabaty jsou od r. 1662, kdež se jím stal první Adolf Vratislav ze Šternberka.²

Není účelem naším rozepsati se dopodrobna o slavném tomto rodu; zde jediné zmíníme se poněkud o těch pánech rodu ze Šternberka, kteří se vztahují k obsahu spisu našeho.

Hrabě Adolf Vratislav, praotec všech nynějších hrabat ze Šternberka v Čechách, maje po otci Zásnuky koupil (1695) panství Častolovice, načež z obou těchto statků fideikomis rodinný zřídil; po Vilémovi Oldřichovi Střelovi z Rokyc zdědil 1689 Cerhenice a Ratěnice. Byv od r. 1685 nejvyšším purkrabím, v kterémžto úřadu zemřel 4. září 1703, byl též rytířem řádu zlatého rouna a JCM. skutečným tajným radou a komořím. Jeho manželka Anna Lucie, rozená hrab. Slavatka (zemř. 1702), dědila po vymření rodu Slavatovského po meči Žirovnici a Stráž. S manželkou touto měl Adolf Vratislav mimo několik dcer syny *Františka Damiana Josefa a Františka Leopolda Josefa*, od nichž dvě zvláštní větve rodu šternberského pošly.

František Damián, původce starší větve, zdědil po otci fideikomis zásmucko-častolovský a Cerhe-

¹ Palacký Děj. I. str. 485.

² Památky archaeol. Díl II. str. 99.

nice a zemřel jakožto c. k. komoří a soudce zemský 12. října 1719. Za něho zřídily se v Častolovicích cechy řemeslnické, a sice řeznický dle regulí cechu kosteleckého, ostatní pak dle pravidel cechův tyňštských a to roku 1707. Jeho přičiněním obdrželo také městečko r. 1700 dne 6. října právo k odbývání dvou výročních trhův a to na den sv. Víta a na den sv. Maří Magd. Jeho syn František Filip (nar. 21. srpna 1708) byl (1745—1748) vyslancem českým v Řezně a od r. 1748 cis. vyslancem a plnomocným ministrem u dvora polsko-saského, konečně od r. 1766 nejvyšším hofmistrem u císařovny Marie Teresie, jakož i zlatého rouna rytířem, skut. tajným radou a komořím. R. 1735 dosáhl přijetí mezi imediální hrabata říšská v kolegiu švábském. Zemřel dne 9. ledna 1786, prodáv Cerhenice (1758). S manželkou Marií Leopoldinou, rozenou hraběnkou Stahrenbergovou (nar. 14. srpna 1712, zemř. 22. března 1800) měl mimo několik dcer syny *Filipa Kristiána* (nar. 3. března 1732) a *Gundakara Tomáše* (nar. 13. ledna 1737). Tento byl potom po 30 let (1762—92) dvorským radou říšským a nejvyšším dvorním štallmistrem. Užíváno ho častěji k rozličným čestným poselstvím, jmenovitě vyprovázel r. 1782 z rozkazu císaře Josefa II. papeže Pia VI., když se z Vídně vracel, až na pomezí mocnářství rakouského. Kristián oženil se s Augustou (nar. 28. ledna 1744, zemř. ve Vídni 19. listop. 1811), dcerou Jana Viléma, říšského hraběte Manderscheid-Blankenheimského, která po vymření rodu svého po meči (1780) hrabství Blankenheim, Geroldstein-Manderscheid a Keyl ve Vestfálsku zdědila, ježto však po míru Lunevillském Francii připadly; náhradou za ně obdržela hraběnka Šternberková pod jistými výminkami zrušená opatství Schüssenried a Weissenau, kteráž r. 1806 pod svrchovanost württemberskou přešla a později jsou prodána. Za hraběte tohoto postaven v Častolovicích nový farní chrám sv. Víta. Kristian zemřel jakožto c. k. komoří a tajný rada, jakož i zlatého rouna rytíř 14. května 1811 ve Vídni. Jeho synové psali se hrabata ze Šternberka a Manderscheidu.

Mladší z nich *Jan Vilém* nar. 25. ledna 1765), byl kanovníkem v Řezně a v Pasově; starší, *František Josef* (nar. v Praze 4. září 1763), uvázel se ve statky otcovské. Z mládí zdržoval se od r. 1780 s rodiči na porýnských panstvích matčiných a vyučován byl v Kolíně nad Rýnem od známého kanovníka Wallrafa, kterýž jej hlavně k vědám přírodním, jmenovitě ku geologii a geognosii vedl. R. 1787 cestoval hrabě František po Francii a Nizozemsku a usadil se potom v Praze, kdež ihned s učiteli tehda tam hlavně působícími (s Dobnerem, Pelzlem, Dobrovským, dr. Janem Mayerem a j.) v úzké spojení vstoupil. Sám věnoval se předkem studiu umění a dějepisu, sbíraje s neunavenou horlivostí rytiny a mince, a sice mince hlavně české, rytiny však ze všech míst a ze všech časů, aby sbírka ta poskytovala chronologický přehled celého postupu umění ryteckého od jeho počátku až do nejnovější doby. Jeho působením pohnuta šlechta česká (1796) ku zřízení soukromé společnosti vlasteneckých přátel umění, kteráž společnost potom nejprve obrazárnu a 1800 akademii výtvarných umění pro vyučování mladíků, umění se věnujících založila. Hrabě František sám jezdil po celé zemi, aby díla umělecká semo tamo ukrytá nebo povržená obrazárně nově zřízené získal. Byv nejprve referentem jednoty řečené, zvolen jest (1802) za předsedu téže, jímž zůstal až do smrti. V tom i onom postavení působil blahodárně jednak jakožto pečlivý ochránce, jednak jakožto znatel výborný. R. 1796 přijala jej král. česká společnost nauk za čestného úda, chtíc mu odměniti za dobré zdání, kteréž jí byl podal o dvou mincích starožitných, o nichž se numismatikové shodnouti nemohli.

Od té doby chodil hrabě František ke schůzím té společnosti, jakoby byl členem řádným, spravoval pokladnici spolkovou a účastnil se v pracích společnosti. O zřízení českého musea měl též nemalé zásluhy a byl nejprve od 18. dubna 1819 až do 13. prosince 1822 členem zatimního ředitelství nového tohoto ústavu a potom členem výboru mu-

sejního, ujímaje se platně všelikých prací a řízení nového tohoto vlasteneckého ústavu a rozkvětu jeho se týkajících. I pokladnu musejní měl pod sebou až do své smrti. K rozhojnění sbírek musejních značně přispíval ze sbírek vlastních. Mimo to byl činným údem všech dobročinných a obecně užitečných jednot a spolků v Čechách, a kdekoli bylo o to činiti, aby se jakákoli myšlenka buď k obecnému dobrému nebo k zvelebení věd a umění směřující ve skutek uvedla, vždy k tomu rád byl slovem i skutkem pomocen. Blaho vlasti a národu měl neustále na srdci. Lidumilné a vlastenecké jeho smýšlení a působení získalo mu nejen obecnou lásku a vážnost, nýbrž došlo chvalného uznání i na nejvyšších místech.

Císař Josef II. jmenoval jej svým komořím, kteréžto vyznamenání se po celé panování Josefa II. toliko čtyřem osobám dostalo; císař František II. učinil jej komandérem řádu Leopoldova, tajným radou a 1824 nejvyšším komorníkem zemským království českého.

Tento nadšený přítel umění a vědy, důkladný učenec a vysoce i mnohostranně vzdělaný a spanilomyslný pěstitel zvláště domácího umění zemřel 8. dubna 1830, osvědčiv lásku svou k vlasti ještě krátce před smrtí tím, že sbírku svou českých mincí, bohatostí i úplností nade všechny podobné sbírky vynikající, celou českému museu daroval.

Pro Častolovice stal se zvláště postavením nynější školy pro vždy památným. Mimo to postaral se o povolení a odbývání ještě dvou nových trhův v městečku Častolovicích a to v den před sv. 3 králi a před Narozením Panny Marie; dotýčné povolení pochází z r. 1805 ze dne 8. března; k tomu ještě povoleno odbývatí předcházející trhy na dobytek v den sv. Víta a na sv. 3 Krále; také každé úterý povoleno odbývatí trh na len a předivo, což však zaniklo před několika desetiletími.

Jeho sbírka rytin a výkresů zahrnující 73.000 kusů v chronologickém pořádku sestavených, prodána jest po jeho smrti v Drážďanech ve veřejné

licitaci. Mimo tuto sbírku zanechal hrabě František rozličná vzácná díla umělecká, hlavně obrazy, bibliotéku, obsahující přes 10.000 svazků, mezi nimiž se mimo několik řídkých rukopisů a prvotisků, nejdůležitější numismatická a artistická díla zahraničná nacházejí, a sbírku mincí řeckých i římských, již někdy užil Z. H. Eckel, pracuje o výtečném díle svém.

Příliš veliká skromnost a k sobě samému přisnost nedaly hraběti Františkovi vystoupiti před obecnost s nějakým větším dílem vědeckým; tiskem vyšly od něho toliko řeči, kteréž 1804-11, a 1823-28 každoročně mival k učňům akademickým a několik rozprav obsahu numismatického (obsažených ve spise král. české společnosti nauk a ve spisech musejních). Hrabě František měl s manželkou Františkou, rozenou hrab. Schönbornkou (zemř. 20. října 1825) toliko dcery; jím vymřeli hrabata ze Sternberka-Manderscheidu po meči a fideikomis zasmucko-častolovský připadl mladší linii poslé od hraběte Leopolda (1688), jenž zdědil po strýci Václavovi Vojtěchovi fideikomis zelenohorský a po matce Žirovnici a Stráž. Jsa ženat s Marií Annou, rozenou kněžnou Švarcenberkovou (nar. 25. září 1692, zemř. 27. října 1757), zemřel 14. května 1745, zanechav syny Františka Adama a Jana Nepomuckého.

Frant. Adam (naroz. 20. července 1711) pán na Žirovnici byl sv. Václava rytířem, c. k. skut. tajným radou, komořím, většího soudu zemského přisedicím a nejvyšším maršálkem zemským; zemřel 19. září 1789, byv třikráte ženat.

Jeho synové byli: 1. Adam (nar. 24. června 1751), pán na Žirovnici a c. k. skut. komoří; zemř. ve Vídni dne 6. ledna 1811 svobodou; 2. *Leopold* (nar. 24. září 1770), nejprve společně s bratrem, pak sám na Žirovnici, koupil 1804 panství Malenovice a Pohořelice na Moravě a zdědil 1830 Zasmuky a Častolovice.¹ Zemřel jakožto skutečný c. k. komoří a sv. Václava rytíř ve Vídni 18. února 1858 nedlouho po smrti manželky své Karoliny, rozené

¹ Desky zemské T. VIII. 201.

hraběnky Walseggové (nar. 19. ledna 1781, zemř. ve Vídni 2. června 1857). Jejich synové jsou: 1. *Jaroslav* (nar. 12. února 1809, zemř. 18. července 1874 v Zásmukách), c. k. komoří a major v armádě, dědičný člen panské sněmovny v radě říšské, pán na Zásmukách a Častolovicích, jenž měl po manželce Eleonoře rozené svob. slečně Orczynce (nar. 16. května 1811, zemřel v Padově dne 20. prosince 1865) jedinou dceru Rošu Karolinu (nar. 16. května 1836) provdanou 30. října 1859 za Karla knížete z Hohenlohe a Bartenšteina; 2. nynější majitel panství častolovského, vysoce urozený pán, pan *Leopold hrabě ze Šternberka* (nar. 22. prosince 1811) c. k. komoří a skutečný tajný rada, generál jízdy, rytíř řádu Marie Terezie, řádu Leopoldova, železné koruny druhé třídy, majitel záslužného kříže vojenského, rytíř pruského řádu sv. Stanislava první třídy a sv. Anny druhé třídy s korunou a hvězdou, pruského řádu červeného orla s hvězdou druhé třídy, velkokřížník řádu württemberského a brunšvického, majitel 8. pluku kyrysníků atd. atd., dědičný pán na Malenovicích a Pohořelících na Moravě, Častolovicích, Zásmukách a Žirovnici v Čechách. Manželka jeho Luisa, rozená kněžna Hohenlohe-Bartenstein-Jaxtberka † 16. ledna 1873. 3. *Zděnek* (nar. 18. června 1813), pán na Českém Šternberce atd.¹

Hrabata ze Šternberka na Častolovicích.

Adolf Vratislav ze Šternberka,
m. *Anna Lucie Slavátka* † 1702.

Frant. Damian Josef, † 12/10 1719, *Frant. Leopold Josef* * 1688, † 14/5 1745.
Frant. Filip * 21/8 1708, † 9/1 1786, m. *Mar. Anna Švarcenbergova* * 25/9 1692, † 27/10 1747.
m. *Marie Leop. Starhemberbergova* * 14/8 1712 † 22/3 1800. 1711 † 19/9 1789, *Frant. Adam* * 20/7, *Jan Nep.*
měl tři manželky.
Filip Kristian * 3/3, *Gund. Tomáš* 1732 † 14/5 1811. * 13/1 1737. *Adam* * 24/6, *Leopold* * 24/9

¹ Slovník naučný díl IX. str. 146--154.

m. *Augusta* * 28/1, 1744 † 19/11 1811.
Frant. Jos. Jan Vilém
* 4/9 1763 * 25/1 1765
† 8/4 1830,
m. *Frant.*
Schönbornka
* 20/10 1825.

1751 † 6/1 1770 † 18/2 1811. 1858 m. *Karolina Walseggová* * 19/1 1781 † 2/6 1857
Jaroslav * 12/2 1809 † 18/7 1874 m. *Eleonora* rozená z *Hohenlohe, Orczynka Bartensteina* * 16/5 1811 a *Jaxtberka* † 20/12 1865 * 21/8 1840
Rosa Karolina † 16/1 1873 * 16/3 1836. *Jaroslav* * 17/9 1864, *Leopold* * 22/9 1865, *Marié* * 4/1 1867, *Adalbert* * 14/1 1868, *Eleonora* * 8/1 1873.

Z událostí sběhlých v posledních dobách uvádíme:

R. 1770 a v třech letech tomu předcházejících byla veliká neúroda, takový hlad a bída, jak tomu nebylo v Čechách dlouho před tím i potom. Lidu obecnému nebylo lze opatřit si věci k živobytí potřebných: mnozí živili se kořínky všelikých rostlin, z čehož ovšem vznikly mnohé nákažlivé nemoci, zvláště vodnatelnost; lidé hladem zmoření požívajíce všelijaké podivné potraviny, padali mrtvi na ulici. Podpora od vrchnosti byla nedostatečná, pomoc státní přišla pozdě. Podobně i roku 1805—1806 byl veliký nedostatek obilí a nesmírně draho.

R. 1785 zastíženo bylo městečko krutým požárem, při kterémž celá pravá strana lehla popelem. R. 1809 v měsíci červnu stihlo městečko i okolí strašlivé krupobití provázeno hroznou bouřkou a blýskáním. Před tím bylo tak dušno, že lidé sotva

mohli dýchat. Všechno ovoce bylo zničeno, z mnohých domův strženy krovy a téměř všechna okna v městečku byla vytlučena. R. 1813 před svátkem sv. Máří Magd. povstala následkem průtrže mračen velká povodeň, již nebylo pamětníků. Na zámec-kém prostranství plovalo dříví i všelikého nábytku množství nesmírné; vše bylo přineseno z blízkých hor.

Podlahy v zámku v přízemí byly pod vodou a dobytek zde se nalézající byli nuceni vyvésti do prvního poschodí. Na lukách i polích byla škoda nesmírná. Hrůza tato trvala od 3 hodin s půlnoci do 2 hodin s poledne.¹

Od těch dob bylo městečko zastíženo mnohými jinými nehodami, buď povodní buď ohněm, i také hrůzami válečnými, ze kterýchž rok 1866 posud chováme v paměti.

Častolovice² městečko a panství fideikomisní³ čítá podle posledního sčítání (z r. 1880) 1156 obyvatel přítomných, kteří bydlí ve 162 domech. (Před sto lety bylo 782 osob.) V cizině žije skoro 300 zdejších příslušníků.

Městečko toto dobře vystavené vzdáleno jest od okresního města Kostelce nad Orlicí 1/2 hodiny severozápadně a rozkládá se z větší části po pravém břehu Bahnice; po levém břehu vystaveny jsou zámek, mlýn a obydlí pro panského zahradníka.

Náměstím pravidelně ve 14. století vysazeném prochází silnice erární z Kostelce do Hradce Králové. Přes Bahnici do městečka vede dřevěný most. Mimo několik domů vystavených po jedno poschodí jsou všechny ostatní přízemní: toliko budova školní vypíná se v průčelí o dvou poschodích. Na rozcestí do ulice farní a na náměstí od panského domu stojí pěkná socha Panny Marie.

V Častolovicích jsou nyní: vrchnostenský úřad pro celé panství častolovské (sídlem v zámku), o-

¹ J. Kraus Beschreibung der Herrschaft Czastolowitz.

² V 16. století i v stoletích dřevnějších psávali Častolovice nad Orlicí, jak vůbec sluší psáti na rozdíl od druhých v Čechách Častolovic či Časlovic ležících v kraji litoměřickém.

³ R. 1839 v ceně 657872 zl. 51 kr. stf. (Slovník topogr.)

becní úřad v radnici, pošta, trojtřídní škola obecná, špitál, hraběcí pivovar, mlýn, spolek dobrovolných hasičův a řemeslníčí cechové, občanská beseda, občanská záložna a j. Druhdý zde hrávali často divadlo, což dobou naší pominulo. Také obchodní spolek „Vlastimil“ bohužel se rozešel.

V Častolovicích odbývají se do roka čtyry výroční trhy, z nichž dva první zároveň jsou na dobytek a to v tyto dny: 1) ten den po sv. Třech Králích; 2) na sv. Víta; 3) na sv. Máří Magdalenu a 4) ten den po narození Panny Marie. Týdní trhy nyní se více neodbývají.

Okolí Častolovic je zdrávo; cílem vycházek bývá zdejší rozsáhlý park zámecký, nyní pro obecnostvo však uzavřený.

Někdejší tvrz a dvůr panský v Častolovicích byla vystavena, jak již prve dotčeno, od některého z Půtů z Častolovic. Po tvrzi té není takřka památky.

Po způsobu francouzském vyhledávali si páni tehdá výšiny, aby na nich bezpečněji a důstojněji mohli vévoditi.

Vážnost obydlí panského zvýšena i tím, že v objemu opevnění bývaly obyčejně vystavěny kostel neb kaple. Ale v Častolovicích se na žádné z blízkých strání stopy nenacházejí, že by tu tvrz neb hrad mohly státi.

K vystavení dvoru vyhlídl si pán návrší „Skalku“ tam, kde až posud hlavní kostel stojí. Posud bývají rozvaleniny dvou opěracích pilířů a zbytky části zdi na straně k vodě pokládány za zbytky nějakého panského stavení.

V zámku nalézá se vyobrazení nynějšího zámku častolovského (z r. 1606), na kterémž v pozadí viděti jest „Skalku“ a jakési zdi.

Farní chrám sv. Víta. Již buď při založení Častolovic aneb brzo potom postaven tu kostel a při něm povstala fara. Správci duchovnímu říkalo se pleban aneb farář. —

Starý kostel byl vystavěn ve slohu gotickém o jedné lodi. Věž (zvonice) stála sama o sobě opa-

třena jsou zvony nynějšími. Okna u kostela byla úzká, též gotická.

Nynější farní chrám sv. Víta, kterýž daleko široko jest viděti, vystavěn byl v nynější podobě r. 1770 Filipem Fr. hrabětem ze Šternberka. Vedle ústního podání stával na místě něho v století XIV. dřevěný kostel sv. Kateřiny. Ale v knihách konfirmačních připomíná se vedle kostela častolovského toliko kaple (1365) a oltář sv. Kateřiny (1391), k němuž zvláštní oltářník čili kaplan býval ustanovován. Pravdou snad bude tolik, že po sboření starého kostela a kaple na místě jejich nynější kostel postaven.

Jméno „Kateřiny“ bylo také dosti oblíbeno v rodu pánů Půtů z Častolovic, neboť dcera i vnučka pana Půty († 1415) Kateřinami se nazývaly.

Kostel častolovský a oltáře v něm obdržely mnohá nadání od nábožných a přísně katolicky smýšlejících Půtův. Roku 1405 dne 3. června darovali kněžna Anna a syn její Půta kostelu tomuto 2 kopy platu na svých statcích a sice 34 gr. v Ličně, 1 kopu v Zádole a 26 gr. mlýnského platu v Habrově. Za to povinen byl správce duchovní mše zádušní za pány a jich přátely sloužiti a olej k naplnění lampy, která před hrobem Páně dnem i nocí hořela, kupovati. Ke kostelu vycházely tehda desátky, zejména ze dvora libelského, k němuž dvoje popluží patřilo. R. 1413 dne 10. prosince zrušil Jan Puška z Kunštátu tento desátek a vykázal na místě něho plat 5 kop ve Voděradech, k němuž farář Hašek ještě jiný plat 3 kop prikoupil.

V témže kostele býval oltář *Božího Těla* a sv. *Jirí*, který založil Půta mladší z Častolovic r. 1399 dne 14. září přebýváje na hradě Rychmberce. Prvním oltářníkem neb kaplanem při témže oltáři stal se Pavel Mezeřícký (Moravan) písař páně. K vydržení oltářníka věnoval pan Půta 8 kop platu v Krivicích, lučné či plat z luk tamějších, ospy pšenické, kteréž mlynář tyništský každý týden pánu dával a konečně městiště v Častolovicích k postavení domu. Pavel potvrzen jest úřadem arcibiskup-

ským v Praze r. 1400 dne 12. července, ale jak dlouho v Častolovicích zůstal, neumíme udati.

Půta nejstarší z Častolovic založil r. 1365 dne 24. listopadu *kapli posvěcenou sv. Kateřině*, která stála „blíže kostela farního.“ K této kapli daroval pán městiště jedno blíže kostela a školy k vystavění příbytku oltářníkovy, ves Desnou (u Litomyšle), z níž plat 10 kop vycházel. Oltářník povinen byl za to 6 mší sv. za týden sloužiti. Když sloužena byla mše zádušní za pání, přibral oltářník k tomu 12 kněží, vystrojil jim hostinu a dal každému po groši. Tím ovšem utratil již jednu kopu, druhou kopu povinen byl dávati na svíčky, tak že mu k živobytí jen 8 kop zbývalo. Oltářník pomocen býval také faráři, když o hodech Narození Páně, Velké noci, Na nebe vstoupení, Letnicích, Na nebe vzetí, Posvěcení kostela, Andělův Str., Všech svatých a Dušiček slavné mše sloužival, také s ním chodíval na pohřby. Prvním oltářníkem stal se Jakub Všerubský (1365, 29. prosince), na jeho místě přišel r. 1368 Petr klerik, rodič z Častolovic, ale zemřel po roce. R. 1372 přišel sem klerik Jan z Vojovic (Vojenic?), později nějaký Beneš. Tento odešel r. 1391, a dostal se sem Jan farář Třebešovský, po něm následoval r. 1415 Jan farář Orlický. Kaplanství bylo tehda tak výnosné, že ho i faráři rádi nabývali. Když Jan kaplan r. 1413 plat v Desné prodal, vyměřil mu Jan z Kunštátu větší plat (12 kop) na vsi své Přepychách (10. prosince 1413). Nábožná žena Eliška z Kostelce u Červené hory darovala k této kapli 2 kopy 24 gr., kteréž na sebe vzal purkrabě častolovský Štěpa ze Štítar jinak ze Hrušova. Když ale tento se vypravil do Uher s mladým Půtou, zavázala se kněžna Anna (12. prosince 1413), že bude plat tento vydávati. Za vlády kališnických pánův nadání to jako i jiné podobné dávky zrušeno. V zámku častolovském na obraze prve uvedeném vymalován jest kostel zdejší s presbyterií jaksi osmihranem uzavřený. Kostel jest obehnán zdí a opěracími pilíři. Střecha na kostele je nízká; východní střecha presbyterie má kulaté okno, jako kostel nynější, levá loď má přístavek.

Zdali roubící zeď bývala hřbitovní, nelze z obrazu uhodnouti. Již r. 1654 byly v Častolovicích dva hřbitovy; jeden u kostela sv. Víta, druhý u sv. Máří Magd. Hřbitov u sv. Máří Magd. nazýval se „velikým krchovem.“ V registrech příjmů a vydání při záduší častolovském z r. 1654 čteme: Z místa za pohřby při velikém krchovu od nebožtíka Jana Makovičky ze vsi Ledské přijato 2 kopy 20 gr.

V účtech zádušních z r. 1666 pak psáno, že mlynář zaplatil od svého dítěte 2 zl. 20 kr. za místo u sv. Víta na hřbitově.¹

Že nynější kostel r. 1770 vystavěn byl, jak nad vchodem čteme, dobře se slohem jeho copovým se shoduje.

Nápis tento nad hlavním vchodem takto zní: *Deus remuneretur gratiis coelestibus beneficie prosapiæ e Sterenberg.* (Bůh odplatíž milostmi nebeskými dobročinnému rodu Šternberskému.)

Vnitřek kostela jest úhledný a nedávno čistě upravený. Hlavní oltář zdobí obraz sv. Víta a ostatní oltáře obrazy sv. Anny, sv. Jana Nepom. a sv. Kříže. Na kruchtě jsou pěkné varhany.

O stavbě chrámu sv. Víta, poznamenal tehdejší farář P. Ježek v knize pamětní některé věci, jež tuto podávám, poněvadž se vztahují jak k stavbě, tak i vnitřní úpravě kostela. Píšeť zmíněný farář: „Skrze celá dvě leta, totiž 1771—1772 z nedostatku peněz nic se nestavělo, až potom v roku 1773 z vyložených peněz pilně se pracovati počalo a teprv v r. 1775 docela ten kostel k vystavění přišel, jakž nápis nad hlavními dveřmi per chronographicon do-svědčuje. Při boření starého kostela přišli dva ná-denníci, totiž: Jan Burket, pekař podle svého řemesla, a pak podruh Vašata k zasypání. Requiescant in pace. (Odpočivejte v pokoji.)“

„Kdyby ale moji páni successorové (nástupci) věděti žádali, s čím a jak nákladem a jak velkým vynaložením peněz ten kostel k vystavění přišel, toho

¹ Ze zápiskův p. Fr. Bělky.

se dovědí z archivu vrchnostenského,¹ kdež popis všeho vydání, jakož i plán k nalezení jest. Abych ale strany vnitřní ozdoby něco podotknul, tedy až po dnešní den 1797 roku k spatření jsou v tom kostele: jeden velký oltář s čistým a pěkným ve Vídni vymalovaným obrazem sv. Víta mučedníka s řezbou až po tu dobu nevyštafirovanou, na kterémžto obraze malířovi může se vystavit tato chyba, že secundum historiam na místě černého bílého kohouta postavil,² a potom tři postranní oltáře malé. Velkého oltáře byla tedy zdejší vrchnost, jakož i kazatedlnice dobrodincem.

„Postranních ale oltářů byli dobrodincové následující;

Oltáře sv. Anny urozený pan Antonín Ulrich toho času pan direktor na panství častolovském.

Oltáře sv. Jana Nep. urozený pan Hynek Hol-zinger toho času pan purkrabí na témž panství, který ho taky hned sám vyštafirovati nechal. A jeho čtvrtá paní Anna rozená po † Jakubu Šepcovi bý-valém někdy důchodním častolovským darovala k tomu oltáři sv. Jana plechovou lampu v způsobu srdce v roku 1797.

Oltáře sv. Kříže: Páni kolátorníci, jenž stál mnoho let neozdobený, až teprv v roce 1794 já František Jan Ježek, toho času farář častolovský, prostředkem sbírky aneb collecty skrze jistého pana Františka Haupensího (?) štafira z městečka Tyniště vyštafirovati sem ho nechal a pro věčnou památku dole v tumbě toto chronographicon sem vypsati poručil:

*Signo crucis empti altare istud posuerunt
exornaruntque. MDCCLXVVVVVVIII.*

¹ Jelikož archivu tohoto není, nelze nám o tom zprávy podati. Také i plán kostela zmizel.

² Na rámci toho obrazu dole přilepen je listek tohoto obsahu: Dieses Bild ist in Wien von V. Fanti Fürst Lichtensteinischen Gallerie Director und Ihre kais. königl. Hoheiten der Erzherzogen und Erzherzoginen Professor der Zeichnung inventirt und gemacht worden den 14. April Anno 1775.

(Znamením kříže vykoupení oltář tento postavili a ozdobili 1794.)

„Bude-li ale někdo chtít po mně co zvelebit, nechť jen se dřív, nežli co o fundum vědět bude, na žádnou sbírku nebezpečí; nebo těžkosti jsou při tom hrozné, jimž kolikrát, aby se k cíli přijíti mohlo, vlastní pytlík vstříc vjíti musí.

„Poněvadž pak ale až do roku 1794 v tom kostele žádných varhan mimo z Lična vypůjčeného positivu nebylo a každý přec toho radostně očekával, brzo-li se kdo o nové varhany postará: tuť usnesli sme se a srozuměli já jakožto farář s urozeným panem Josefem Pospíšilem, tehdejším panem direktorem, majíce před rukama k tomu cíli a konci již privátně něco založeného kapitálu, jenž se do zádušních oučtů nikdy nekladl, že ho na vystavění nových varhan obrátíme. Již hned při zakládání toho kapitálu, který dílem z prodaného cínu zádušního, dílem z prodaného medu a vosku od včelíček záduší ličenského až na 400 a několik 35 kr. s interesma k dozrůstu přišel, mysliło se na to, že z těch peněz budou moci být někdy varhany.

„Aby se ale vědělo, jak ten cín k záduší sv. Víta přišel, vím o tom tu tolik pro památku položit, že když starý kostelíček sv. Víta na tom místě, kde nynější stojí, zbořený byl, našli se tenkrát v kryptách cejnové umrlčí truhly, ty se přelily, v peníz uvedly a pak pod interest privátně se založily. K vyvedení ale naší žádosti potřebí bylo víc peněz, nežli se v hotovosti nacházelo. Nebo varhany, které jsme míti žádali, měli podle učiněného kontraktu 500 zl. mimo jinšího ještě vydání kořtovat. Tu potom nynější pan direktor Josef Pospíšil psal na Excellenc pana hraběte Christiana ze Sternberku, toho času pana patrona ecclessiae (kostela) a pána od Častolovic, představiv mu náš úmysl žádal, aby to, co se nám do sumy 500 zl. nedostává, milostivě přidati ráčil. I stalo se, že sem hned dva nové pilíře, které dřív nebyly, pod kůr pro všechnu bezpečnost přistaviti nechal. A na to se daly dělat varhany do Rokytnice k jistému varhanářovi aneb respective

truhlářovi dle vlastního jeho řemesla pod jmenem a příjmením Jiříkovi Špandlovi, jenžto 1½ leta na nich pracoval a v roku 1795 dne 15. dcmburu (prosince) vystaveny a s 500 zl. hotovými na slavném kanceláři jemu vyplaceny byly.

„Náklad těch dvou pilířů pod kůrem, jakož i rozličných k tomu potřebných truhlářských a zámečnických věcí vedla záduše sv. Víta. A nadřečený varhanář skrze celých 6 neděl, co je stavěl a štemoval, se svým tovaryšem celou stravu zdarma ode mne dostávali.“

Na to následuje úplný inventář věcí kostelních: ve zvláštní poznámce zde míněno, že při kostele byly druhdy dvě monstrance, z nichž o druhé nevěděli ani předchůdcové faráře Ježka, kam by se byla poděla.

Dále pak napsal týž farář:

„Má pak ten farní kostel taky kryptu pod kůrem, v které jen toliko dva v pánu odpočívají, totiž: † pan pater Martin Čeněk, bývalý kaplan a † Vojtěch Kobeš, sládek častolovský; a také se sešlou zdí ohrazeny krchov a kostnici, zde se ale podle nejvyššího nařízení slavné paměti císaře Pána Josefa II. ani do krypty ani na krchově víc žádný pochovávat nesmí, leda by se dnes neb zejtra z venčí z krchova od hlavních dveří nový příchod do krypty udělat nechal, to se dovoluje.¹ Z krchova ale je dřevěný můstek udělaný k faře; náklad toho mostku až doposaváde záduší sv. Víta vede.

„Mimo toho viděl jsem, že z nedostatku ohrazení krchova z té strany za velkým oltářem z těch chalup totiž Jana Zitky a France Matouška s hnojem jezdí, což ovšem ledakdys nepočestnost tomu chrámu Páně způsobilo; tedy vyzdvih sem komisi, při kteréžto sám také Excellenc pan hrabě ze Sternberku přítomen byl a pevně se na tom uzavřelo, že celý ten kostel kolem oplotěný býti musí.

¹ Za cis. Josefa II. byl tedy na dobro zrušen hřbitov u kostela sv. Víta.

„Poněvadž ale výš jmenovaný Jan Zitka proti tomu odporoval a ten kousek za velkým oltářem k jeho zahradě za svůj vlastní plac býti přednášel, tak tehdejší Excellenc pan hrabě udělal s ním tuto konvenci, aby veskrz své zahrady za velkým oltářem ležící novou cestu přejezdnu k své chalupě a pak spolu k chalupě svého souseda France Matouška za kostelem neprodleně udělal, kdežto mu za náhradu upuštujícího dobrovolně toho vlastního kousku k záduší asi 6 měřic půdy panské louky odkázal a hned taky dekretiroval, jenž se stalo v roku 1796.“

Památnosti kostela, pokud se nyní spatřují, jsou tyto:

V levé zdi od hlavního vchodu zasazena jest deska z bílého mramoru s tímto nápisem:

Apo. XIII. Beati mortui, qui in Domino moriuntur, amodo jam dicit spiritus, ut requiescant a laboribus suis, opera enim illorum sequuntur illos. (Blahoslaveni, kteří umírají v Pánu, neboť praví duch, aby nyní odpočinuli od prací svých, neb skutkové jejich je následují.) Pod tím znak Oprštorfův a dále nápis:

Anno Domini MDXCII Illustris ac Magnificus Dominus, Dominus Fridericus Liber Baro ab Oppersdorf Dub et Friedstein in Czastolowitz et Tinischt hoc monumentum suae stirpi fieri curavit. (Leta Páně 1592 urozený a statečný pán pan Bedřich, svobodný pán z Oprštorfu, Dubu a Frydšteina, na Častolovicích a Tyništi svému potomstvu zříditi kázal.)

Na cínové křtitelnici čteme:

Toto gest sin mug w nemž mi se gest wssecko dobrze zalibilo gehoz wssickni posloucheli an z nebe sličan gest. Dole pak kolem objemu: *Tato kržitedlnice gest udielana do mestecka Czastolowitz za kneze Jana Hradecheho toho času faraře gich od Jana Bassti konwarze v meste Hradci 1571.* — Na této křtitelnici jest znak městský, nejstarší to, kterýž znám.

Na východní straně presbytere vně kostela jsou náhrobní kameny rodiny Jana Matějky z 17. věku, větší i menší stejného umění řemeslného. Nápisy některé mají z konce 16. stol., což se dá vysvětliti tím, že v 17. věku pro všechny členy rodiny i dříve

zemřelé, náhrobní desky udělány a do zdi souměrně, jako píšťaly u varhan zapuštěny byly.

Jest jich celkem devět. První z r. 1588 svědčí dceři Alžbětě; druhý z r. 1592 synovi Fridrichovi; třetí dítěti (?) narozenému 1599 a † 1600; čtvrtý dceři Anně nar. 1594 † 1598; pátý dvojčatům Janu a Magdaleně nar. 1595 † 1607; šestý dceři Anně nar. 1594 † 1598; sedmý synu Hedviky † 1602; osmý synovi Václavovi † 1590 a devátý synovi † 1591. Patrně, že všickni velkého věku se nedožili. Kde se Jan Matějka narodil, z jakých rodičův, kdy zemřel a kde byl pochován, vypátrati nelze, neboť úmrtní i křestní knihy farní z dob těchto jsou dávno ztraceny a zničeny a nikde jinde o tom zprávy nenajdeme.

Štíhlá věž kostelní vypíná se u prostřed průčelí. Na zvonici kráčí se schody točitými, nepřiliš pohodlnými. Místo určené pro hodiny je prázdné, čímž věž na okrase postrádá a obecnstvu není možno dle jistých hodin se spravovati.

Zvony jsou velké, zdařilé a příjemného souzvuku. Na zvonu sv. Víta jsou tyto nápisy psány: *Esaiasz cap. Venite ascendamus ad montem domini et docebit nos vias suas et ambulabimus in semitis ejus.* *Anno Domini 1612.* (Ezaiáš, kap. Pojďme, vstoupíme na hůru Páně a vyučovati nás bude cestám svým a kráčeti budeme po stezkách jeho. Leta Páně 1612.) U prostřed: *Friedericus senior ad Oppersdorf Liber Baro de Dub et Friedstein in Czastolowitz et Tinischt sacra Caesarcae Majestatis Consiliarius.* (Bedřich starší z Oprštorfu, svobodný pán z Dubu a Frydšteina na Častolovicích a Tyništi JMC. rada.) Kolem dolejšího objemu: *Gakoz Mogziss powissil hada na pawssti, tak ma powissen biti sin czlowieka, abi kdo wierzi w neho nezahinul, ale miel ziwot wieczni.*

Na zvonu prostředním čteme: *Ga zwon Worlik wolam k schazení lidu Boziho. Lit sem znouu nakladem lidskim k zadussi Czastolowickému skrze mistra Adama Tarabu konwarze roku 1564.* — U prostřed na tomto zvonu: *Henricus A. Rager Dominus in Czastolowitz et Neidek.* (Jindřich z Rageru, pán na Častolovicích a Nejdeku.) Pod tímto nápisem jeho znak a

dále ještě nápis: *Regina a Goffenstheim (?) domina in Czastolowitz et Neidek.* (Regina z Gofenstheimu paní na Častolovicích a Nejdeku.) Pod tím její znak.

Nazvonu třetím nápisu není, toliko letopočet 1509.

Kolem kostela je prostranství stromy zastíněno; druhdy zde býval hřbitov, o němž již prve zmíněno.

Fara. Faru nynější vystavěl r. 1696 Frant. hrabě Černín. Stará fara stávala od časův nepamětných vedle školy a byla dle grunt. knihy z r. 1574 pod názvem: „dům pekařovský či stará fara“ postoupena Janovi synovi Jakuba Kubky.¹ Od těch dob byla fara ovšem častěji opravována a potřebuje i nyní značné opravy. Fara spojena jest s prostranstvím kostelním visutým můstkem dřevěným, můstek vznáší se nad silnicí okresní vedoucí k Libli a Solnici.

Nejstarší faráři častolovští byli:

Licek, jenž zemřel r. 1358.

Přibyslav z Olešnice potvrzen jest r. 1358 dne 6. listopadu, r. 1365 odešel na faru v Semíně.

Jan farář Semínský byl v Častolovicích od r. 1365 a zemřel po dvou letech.

Jakub Smilovec Vserubský, posud oltářník u sv. Kateřiny potvrzen r. 1367 dne 6. května.

Velislav odešel r. 1383 do Stankovic, a na jeho místo přišel sem posavadní farář Stankovský.

Havel čili Hašek. Tento potvrzen jest r. 1383 dne 18. září, byl r. 1415 děkanem kraje Kosteleckého a zemřel za následujících bouří.

Jakub potvrzen jest r. 1436 dne 17. června, ale byl tuším farářem již dříve.²

Pamětihodno jest, že za faráře *Jirího Srdinky* r. 1690 byli ve starém kostele zdejším pokřtěni dva Turci.³

¹ Dle Lib. Conf.

² Liber memorabilium par Častolovicensis.

³ Stalo se to r. 1692 a píše o tom ve farní knize P. Ježek takto: »Ten čas jsou zde pokřtěni dva Turci v letech dospělých, kterýmž na křtu sv. dána jsou jména, prvnímu: Karel Josef, kterémuž kmotrovstvím stál urozený pan Jiřík Vorel, hejtman panství kosteleckého; druhému: Jan Josef, kterémuž kmotrovstvím stál urozený pan Karel Ryvola, ten čas důchodní písař panství častolovského.

Kaple sv. Maří Magd. na hřbitově. Kapli tuto vystavěla r. 1580 Magdalena z Donína, manželka pana Fridricha z Oprštorfu, o čemž píše P. Crugerus: „Magdalena z Donína, manželka nynějšího pana Fridricha z Oprštorfu založila kostel tento z příjmů za rozličné léky, kteréž nemocným prodávala znajíc se výborně v účinku rozličných bylin na rozličné nemoci. Polovice příjmů podržela pro sebe, druhou pak polovici věnovala na vystavění této kaple.“

Podání toto není příliš pravdě podobno, neboť se nedá mysliti, že by urozená ta paní vůbec lékařstvím se byla zanášela a za léky platiti si dala. Ale spíše sama vystavěla nákladem svým kapli tuto na půdě farní proto, poněvadž hřbitov u kostela sv. Víta nepostačoval ku pohřbívání mrtvých a bylo tudíž třeba nový, větší hřbitov založiti; u prostřed tohoto nového hřbitova vystavěla zmíněná paní novou kapli, která r. 1832 v nynějším způsobu rozšířena a upravena byla.

Vnitřek kaple jest velmi přívětivý, ozdoben jsa pěkným oltářem a několika obrazy. Před hlavním oltářem je krypta, na níž kámen bez nápisu; snad v ní odpočívá zakladatelka kostela. Na hřebeni kostela pěkně se vyjímá malá vížka, na kteréž visí zvonek s letopočtem MD. = 1500 a s nápisem: Ave Maria, ora pro nobis. (Sv. Maria, oroduj za nás.)

V kapli bývají slouženy mše svaté při pohřbech i také jindy v rozličné dny a svátky.

Špitální kaple sv. Václava na náměstí byla založena r. 1647 a opravena r. 1784. Na kapli nad vchodem jest umístěn znak pánův ze Šternberka. Kaple slohu copového dělí špitál ve dvě části; v levo mají přebývati špitálnice, v pravo špitálníci. Ze střechy vyčnívá malá vížka se zvonkem, kterýmž při rozličných příležitostech vyzvánějí.

V kapli málo zajímavého. Starožitný obraz sv. Václava byl prý zavezen do Zásmuk a nahrazen obrazem nynějším. Nepochybně stalo se přenesení obrazu sv. Václava proto, poněvadž v kapli je velmi vlhko. V pravo a v levo od oltáře visí dvě podobizny Oprštorfů. Levý obraz jest epitafium zakla-

datele špitálu Oty z Oprštorfu († 1647). O špitálu samém zmíníme se níže.

Zámek častolovský, stavení znamenité a rozsáhlé, vystavěn byl r. 1600 od Fr. z Oprštorfu způsobem vlašským pozdějším, kdy již i francouzské obyčeje do vlastiny se mísily.

Původní zámek vystavěn byl tak, jak je vyobrazen na obraze v zámku až podnes zachovalém, o němž zde již dvakráte bylo zmíněno. V nynější podobě opravil jej Jaroslav hrabě ze Šternberka.

Skrze bránu vejde se do dvora vnitřního, který ještě původní svůj ráz zachoval, neb jsou zde části, zejména strana západní a jižní, jež ani měněny nebyly a z gotického pozadí jako čisté práce renaissanční vynikají. Na dvoře proto nejlépe viděti tu směsici slohův, any se tu střídají čáry obloukové hranaté a všelijak točené u veliké rozmanitosti a beze vší souměrnosti. Arkády v dolejších patře zachovány jsou ve své původní způsobě. Jižní strana pomalována byla al fresco v 17. stol. výjevy historickými, allegoriemi a j. Malby z velké části se udržely a barvy jsou místy ještě světlé a pěkné, ačkoliv obrazy povětrím mnoho vytrpěly a místy až k nepoznání zničeny byly. Nejhořeji pod římsou viděti mezi skupinami zbraně a zbroje, rozličné postavy genii, jednoho na př. jak na kolesnici jedá rozpustile vyvádí, jako by chtěl skočiti na delfina pod nim plovoucího. Obrazy pod tím většinou oslavují domnělého předka Šternberského rodu, Jaroslava. Chan tatarský, stařec vážný a šedivý, s turbanem korunovaným, chce viděti, jaký konec boj obmyšlený míti bude, pročež povolal kouzelníky a čaroděje, z nichž jeden kruh okolo něho udělav, budoucnost jemu zvěstuje. Na druhém obraze viděti jest obranu Říma proti Etruskům, aby se ukázalo, že byl Jaroslav roven Iforaciově Koklovi. Město jest jaksi celé ve vodě a vede k němu dlouhý most na kolech položený. Osmahlý bradáč jede po něm proti nepřítelům, jichž stany v levo v pozadí viděti jest a statečně poráží pěšáky. Tři již pod ním leží a čtyři ještě naň dorážejí, ale kdyby je i nepřemohl,

skočí s koněm do vody a doplaví se ke svému, kteří zatím vzadu most rozmetávají. Pod tím jsou obrazy císařů římských s nápisy, z nichž toliko Julia, Octaviana, Tiberia a Claudia poznati lze. Konečně jest tu viděti vítěznou bitvu u Olomouce, kterou Šternbergové rádi na svých zámcích malovali. Na severní straně byly také malby podobné, zejména i obrazy císařův, ale jsou již zabíleny. Staří lidé pamatují, že tu bylo viděti Přemysla, an oře. V průchodu do parku lze spatřiti zbytky malby, jak Daidalos letí k nebesům a syn jeho Ikaros padá do moře. Prostřed dvora stojí kašna s vodotrysky dosti zdařilé práce sochařské. Obývání panské a stavení hospodářské byly si slohem podobny a činily úplný celek. Brány byly ozdobeny lomenicemi, v nichž se znaky Oprštorfů a Donínů nalézaly; nyní zazděny jsou vnitř dvoru. Na levo je znak pánů z Oprštorfů a pod ním tento nápis: *Friedericus v. Opperstorf Liber Baro de Dub et Friedstein in Czastolowitz et Tinischt sacrae Caes. Magestatis consiliarius*. (Bedřich z Oprštorfu pán na Dubu a Frýdštejně, na Častolovicích a Tyništi Svaté Cís. Milosti rada.) V pravo znak Donínů s tímto nápisem: *Magdalena Opperstorfia prognata de Stirpe purgraviorum de Dona in Czastolowitz et Tinischt*. (Magdalena z Oprštorfu rozena z kmene purkrabí z Donína na Častolovicích a Tyništi.) — Z venku byl zámek ozdoben kvádrovcí a kolem oken žlutým a červeným malováním opatřen. Vnitř dvora bývaly po delší straně otevřené arkády okrouhlých oblouků, jako okna slušným článkováním lemované. Nad arkadou horní přímo nad hlavním vchodem jsou zámecké hodiny opatřeny průhledným číslovníkem (ciferníkem), kterýž, postaví-li se za světlo, i v nejtemnějších nocích ukazuje dobu noční. Kolem zámku tekla druhdy Bahnice, s druhé pak strany byl velký rybník a sádky. Obklopení vodou a spojená se zámkem stavení hospodářská svědčí o způsobu francouzském; architektura pak spíše Vlacha připomíná. Arkády v dolejších patře zachovány jsou ve své původnosti. Po stěnách jsou malovaná veliká zvířata ulovena na panství často-

lovském, jako kanec, jelen, vlk, medvěd a j.; též veliký sumec, který do Tyniště zabloudil a tam byl lapen. Malování je takové, jako bývají v hospodách „krajiny“ malovány. Německé nápisy vysvětlují, co který obraz znamená. Tam, kde jinde mřížové dvěře, snad výtečné práce zámečnické, vchod ku schodům uzavíraly, jsou nyní vrata dubová přehojně v gotickém slohu okrášlena. Schody jsou dubové, stěny pak malovaným dubem na omítce vypaženy. Všude visí zbraně buď padělané nebo skutečné z rozličných století.

Ruka vystrčená drží palcát, který je nyní nošicem lucerny. Hořejší arkada je zaskleněna, což chvály hodno, neboť otevřených arkad naše podnebí nedovoluje. Klenutí arkad je na způsob dřevěného pažení pomalováno.

V arkádách a chodbách rozvěšeno jest mnoho obrazů, podobizen a zbraní, mezi kterými sekerka branná a hák zlatem vykládané, pak štít vlašský ozdobený prací vypuklou, vynikají. Dvě teracotty od Luccy de Robia poutají pozornost navštěvovatele. Jindy vstupovalo se z arkady do velkolepého sálu, nyní ve tři pokoje rozděleného. Sál býval vypažen stropem kasetovaným, dřevěným. Mezi pažením kryly stěny nepochybně gobeliny. Strop se posud ve své původnosti zachoval. Nevíme, či to vinou, že taková práce umělecká, jako jest strop tento, rozdělením ve tři místnosti se znešvarila. Příčky postaveny pod trámový stropu přerušují celek úplně. Stalo-li se přepažení, když zámek častolovský byl vojenskou nemocnicí (1809—1810), kdy v zámku tomto leželo přes 250 nemocných, či jindy, známo není. Trámový jest dobře článkován, v síle své ornamentálně zdařile pomalováno a článkování mírně pozláceno. V kasetách jsou tabulové obrazy představující biblické výjevy ze života Tobiašova, pročez také sál tento sluje „Tobiaškou.“ Malba je dobrá, z větší části přemalována, při čemž světlo bylo příliš přejasně; laku užito všude hojně. Kolem sálu (nyní stěn pokojů) jest deštění s obrazy představující výjevy lovecké. Zdi kryjí obrazy, zvláště podobizny,

z nichž mnohé vynikají nejen věrností, ale i uměním. Větší počet podobizen jest ideální, mnohé z nich jsou řemeslné beze vsí ceny historické a umělecké (podobizny starších panovníků českých); ale jakožto pokrývka zdí jsou zcela na místě. Mnoho podobizen je v tak zvaném zlatém salonu; jsou to podobizny pánův ze Šternberka a rodin příbuzných, jiné jsou portraity panovníků, pod nimiž Šternberkové se významovali. Zvláště krásná je podobizna Viléma Slavaty z Martinic, pravý to poklad zámecký. Několik nádob z Pompej přivezených, jakož i odlitky nádob pověstných poutají pozornost milovníka starožitností.

Povšimnutí hodna jest zámecká kaple sv. sedmi svátostí, ještě neobnovená. Rezbářská práce na oltáři jest pouze historické ceny. V kapli jest podobizna nějakého zemřelého Oprštorfa.

V parku zámeckém jsou i skleníky slohu gotického nyní prázdné a pusté. Tabule z oken jsou všechny vylámaný.

Celá dobrá renesanční stavba zámku byla nedávno zgotizována a ozdobena cimbuřím, oblouky lomenými a operacemi pilíří.

Při zámku rozkládá se rozsáhlý park.¹

Dříve byl u zámku velký rybník, z kteréhož se vedla voda na mlýn; později byl změněn v louku a pro mlýn pořízen náhon tekoucí podél aerární silnice.

Na zámku častolovském přihodily se některé události, kteréž tuto chronologicky uvádíme.

R. 1644 dne 18. dubna dokonala život svůj na zámku v Častolovicích šlechtná paní Zuzana Škornicová Balbinka z Vorličné, kdež jakož i syn její páter Bohuslav Balbín, jak sám častěji připomíná,

¹ Poněvadž poloha zámku mnohým se nelíbila a rozličné úsudky o stavbě pronášeny, stával druhdy na bráně nápis: »*Si cuiquam domus haec non sat bene structa videtur sic, sinat hanc nobis, corrigat ille suam.*« (Jestli se komu tento dům dobře vystaven býti nezdá, nech nám tento náš a pooprav svůj.) O Častolovicích (zámku a kostelu) podal slovatný architekt A. Baum pojednání v Archaeolog. pam. ročn. XVI. díl VIII., jehož spisovatel tuto použil.

mnohou přízeň okusila — v 8 hodin na celém orloji přede dnem majíc věku svého 52 léta. Odtud do Hradce jest převežena a pochována u sv. Jakuba vedlé manžela svého, Lukáše. (Švendův spis III. díl 2. str. 88.)

Leta 1669 dne 3. června utrpěl zámek velikou škodu ohněm; tehdy nejspíše vyhořelo celé pravé křídlo, kteréž od té doby nižší jest levého. (Památní kniha města Tyniště list 135.)

Roku 1775 vzbouřili se osadníci zdejšího panství proti vrchnosti, padnuvše v proud všeobecného toho roku povstání selského. Ale někteří z nich dali o tom v čas zprávu vrchnosti, kteráž nabyta času vojenskou pomocí se opatřiti. Zámek byl uzavřen, vchody vojenskými strážemi obsazeny, načež důstojníci a hraběcí úředníci tázali se s otevřených oken vůdců povstání po příčině jich sročení a po jich žádostech. Sedláci žádali zlatým písmem podepsaný patent robotní císaře Josefa II. hrozíce zároveň násilím, když tu pojednou na dané znamení byli všickni vojskem obklíčeni a tři z vůdců, totiž: Kudláček a Kotek z Čestic a Vilímek z Ledské holí potrestáni, načež všickni ostatní se rozprchli a další pokoj ničím nerušen.¹

Radnice. Jako ve všech městech a městečkách již záhy postaveny byly radnice či rathouzy, ve kterýchž obecní zastupitelstvo o dobro a správu obce v čele svých purkmistrův a radních (konšelův) pečovalo, tak i v Častolovicích již r. 1560 připomíná se radnice tam, kde dříve kovář Bělka měl svoje obydlí a zahradu. Tento dům prodala obec Matějovi Sochorovi.

R. 1610 koupil Fr. z Oprštorfu dům od jistého Blažiny „slove dům Blažinovský“ za 60 kop gr. a vystavěl z něho hostinec se vším příslušenstvím. Tento dům koupila obec r. 1636 od vrchnosti za 200 kop a upravila jej v obecní radnici, která několikrát vyhořela (1739, 1864, 1874). R. 1864 (po ohni) byla radnice v nynějším způsobě opravena.

¹ Krauss Beschreib. d. Herrschaft Czastolowitz.

V radnici šenkovalo se druhdy pivo a prodávala se sůl. R. 1860. byla radnice opatřena vížkou s hodinami, kteréž po posledním ohni (1864) byly uloženy do bedny, kdež až podnes očekávají svého znovu postavení.

Z veřejných budov častolovských zde ještě uvádíme:

Školu vystavěnou v průčelí o dvou poschodích mezi léty 1809—1822 nákladem 14.000 zlatých.

„Panský dům,“ hostinec, na jehož místě stával druhdy panský špitál. R. 1620 byl tento špitál stržen a vystavěn tu hostinec, ve kterémž i po nějaký čas mládež byla vyučována.

Roku 1636 byl tento hostinec „slove starý špitál“ prodán Mikuláši Rybkovi za 140 kop gr. Roku 1688 bydlel v něm Jan Černý, položiv naň závdavkem vrchnosti, již v ty doby „panský dům“ zase náležel, 15 kop. R. 1689 potáhla vrchnost dům ten zase na sebe a vystavěla jej v nynější podobě, jak tomu svědčí kámen ve zdi zasazený a letopočtem 1689 opatřený.

Od těch dob pronajímá vrchnost dům tento rozličným hostinským.

Pivovar pochází nejspíše již ze 16. století, v kterémžto století (r. 1516) urovnána byla smlouva (svatováclavská) mezi panstvem a měšťanstvem, jíž se vaření piva povolilo.

Lihopalna stojí až posud na místě, na kteréž původně byla na počátku století 17. vystavěna, a to za Oty z Oprštorfu, jenž koupil místo stavební od Jiřího Wlachy za 28 kop gr.

V lihopalně měly býti původně zřízeny lázně pro nemocné poddané, čemuž později vyhověno zřízením zvláštní světnice pro nemocné; ale za dob našich, kdy v lihopalně více nepracují, odpadla i tato jediná výhoda.

mlýn v Častolovicích byl vystavěn r. 1631. Druhdy stávající mlýn panský v Synkově, „slove mlyn Baršovský,“ byl z rozkazu vrchnosti zrušen, byv před tím r. 1600 koupen za 190 kop gr. a veškeré mlýnské nářadí odtud přenešeno do Častolo-

vic. R. 1635 byl najat Petrovi Kotánovi za 90 kop ročního platu. Vrchnost prodala mlýn tento r. 1738 Václavovi Vilímkovi za 700 zl. Od té doby vystřídalo se tu více majitelů.¹

Špitál. Málo jest v Čechách městeček, ve kterých by měli tak dobře nadaný špitál, jako v Častolovicích.

Špitál častolovský pochází již z dávných dob a stával druhdy na místě nynějšího hostince „panského domu.“

Původce špitálu je nepovědom, ale nejspíše byli to bohatí a mocní páni z Kunštatu, kteří nad chudými se slitovavše, špitál pro ně založili.

Nynější špitál vystavěl r. 1620 Ota z Oprštorfu, jak tomu nasvědčuje stará častolovská kniha gruntovní, kde psáno při usedlosti Pavla Čížiny: „Na tomto místě J. M. Pan pan špitál vystavil a roli všechnu i s paloukem Janovi Kovářovi prodati ráčil, jakž zápis na ni Jana Kováře ukazuje.“

Ze zápisu tohoto patrně, že pán z Oprštorfu vystavěl špitál nový (i s kaplí), který až podnes stojí. Svoji poslední vůli ze dne 13. m. ledna 1647 pan Ota z Oprštorfu trvání špitálu zdejšího vložil do posledních slov do desk zemských pojistil. Ale poněvadž od toho času až do r. 1784 nestávalo žádné psané instrukce, jak a mnoho-li dávek špitálníkům vypláceti se má, tož tehdejší majitel Častolovic, Filip hrabě ze Šternberka zvláštní nadační listinu sepsal a v desky zemské vložiti kázal, čímž trvání špitálu na vždy pojištěno. Originalní listina uložena v archivu obecním (bohužel, jen jediná to listina, kteráž v archivu obecním uložena jest) sepsána jest v jazyku německém a zní v českém překladu takto:

„Já nížepodepsaný doznávám tímto pro sebe, své dědice i všechny nástupce dědictví svého vůbec, že vzhledem k nejvyššímu nařízení ohledně oněch nadací, ku kterýmž až posud žádné listiny nadační sepsány nejsou, ihned náležité listiny nadační poříditi se mají, na mém v královéhradeckém kraji ležící

¹ Dle rukopisu p. J. Krause.

cím panství Častolovicích, špitál pro tamní chudé poddané, totiž pro 12 mužských osob, 1 kuchařku a 2 chlapce zpěváky (mendíky) od dřívějšího majitele panství, urozeného pána Oty svob. pána z Oprštorfu, dle od téhož r. 1647 dne 13. ledna pořizeneho a v královských zemských deskách vtěleného testamentu, pak dle podílných listin ze dne 16. října 1682 mezi svob. pány bratřími z Oprštorfu, dále dle r. 1695 ze dne 8. února pořizené smlouvy kupující i prodávající mezi panem hrabětem Adolfem Vratislavem ze Šternberka a panem Tomášem hrab. Černínem z Chudenic, konečně také dle výkazu hospodářských účtů panství častolovského stále vedeného tohoto dědičného odkazu, jest založen a k vydržování těchto 15 osob, z důchodů a užtků panství častolovského vyplývajících proti závazku: že tito špitálníci každodenně ráno, v poledne i odpoledne litanie k sladkému jménu Ježíš nebo ke Všem Svatým, nebo také loretánské litanie a růžence vždy při zpěvu dvou chlapců zpěváků modliti se mají, těmito dávkami nadán, a sice: Každé jednotlivé osobě deputát čeledína ze dvora, kterýž nyní takto je vyměřen:

Mouky na chleba celoročně po 10 měř. 2 věrt. 1 mázl., hrachovin 1 měř. 1 věrt. 2³/₄ mázl., žita a krup 1 měř. 2 věrt., másla 1¹/₂ lib., soli 24 žejdlíků, peněz na maso 1 zl. 44 kr.

Poslední den masopustní, velikonoční, svatodušní, pak o posvícení a o vánocích vydá se vždy každé osobě: peněz na maso po 1 kr., pšeničné mouky 7¹/₈ mázl., másla pro všech 15 osob 1 lib., soli podobně 1 žejdlík; dále o štědrém večeru pro všech 15 osob kapra 13¹/₂ lib., pak na zelený čtvrtek vystrojí se v panském zámku pro všech 15 osob společný oběd, k němuž je určeno: kapr 18 lib., pšeničné mouky 2 mázl., ječné mouky 1 věrt., 3 mázl., žitné mouky 1 mázl., másla 2³/₄ lib., soli 1 žejdlík, mléka 6 pint za 6 kr., koření za 7¹/₂ kr., piva každému jednotlivému 1¹/₂ penty.

Toho dne dostane každý špitálník úplný oblek, totiž každý muž kabát a kalhoty z červeného

sukna se žlutými výlozkami a jeden pár červených punčoch; kuchařka také oblek takový a mimo to ještě dlouhou sukni a 1 pár punčoch; pak těm 13 osobám dospělým vydá se každé po 3 zlatých¹ čistých peněz (na obuv). (Chlapci berou svoji pohledávku od školního učitele.)

Mimo to k topení a vaření dostanou celoročně: měkkého dříví 20 sáhů, štěpinového dříví 1 sáh. Dále od každé várky čerstvého piva pro všechny špitálníky 1 sud; pak každá 3 léta nové, lehké, plátnem posíté pokrývky na postel 13 kusů; slavníků také 13 kusů.

Poněvadž tedy všechno zde uvedené těm z panství častolovského v zmíněný špitál přijatým osobám starým a chudým častolovským poddaným vždy z důchodů a vyplývajících užitků z panství (presentaci osob si vrchnost vyhrazuje) testamentem urozeného pána z Oprštorfu založené, řádně se vydává, ale všemi následujícími podílnými i kupujícími listinami prve uvedenými jakožto dědičný dar pro všechny špitálníky blíže určeno aniž řádně posud pojištěno není:

tož zavazuji se a slibuji já za sebe, své dědice i nástupce dědictví svého vůbec, že několikráte uvedené nadání dle vůle zemřelého zakladatele urozeného pána Oty svob. pána z Oprštorfu, jak to až posud vedené účty hospodářské panství častolovského vykazují, na věčné časy prováděti a vyplňovati se bude; k pevnému potvrzení se toto vše ve zvláštní hypotece na panství častolovském i s příslušenstvím pojistí.

Na důkaz toho a k větší platnosti všeho zde uvedeného dal jsem k tomuto ve třech stejně znějících exemplárech sepsanému nadání tento rozvrh a nadání toto bez mého dalšího vědomí, mé vůle a přítomnosti při veleslavném českém zemském právu tam, kde patří, vtělit i zaznamenati, čemuž na důkaz můj vlastnoruční podpis a otisk rodinné hraběcí pečeti, jakož i dvou podepsaných a snažně vy-

¹ V starých penězích.

žádaných za nic dalšího neručících pánů svědků (tit.) jednostranné, právoplatné podpisy (a pečeti.)

Tak stalo se ve Vídni dne 8. m. února 1784.

Fr. Filip hrabě ze Šternberka.

Pečeti těchto Karel hrabě z Clary a Aldringen,
tří pánů. jakožto dožádaný svědek.

Jan Marcel z Gruntu,
jakožto dožádaný svědek.

Dále následuje poznámka:

Od veleslavného cis. král. zemského gubernia pro království české se tato listina nadační (v plném znění) přijímá a potvrzuje.

V Praze dne 19. července r. 1784.

Gubern. pečef. Prokop hrabě Lažanský.
Jan šlechtic z Mayern.

Konečně následuje poznámka, že celá tato listina nadační doslovně v desky zemské pod lit. E. 7. dne 28. července 1784 (ve středu na památku sv. Viktora papeže) vtělena a vyznamenána byla.

Uprázdňená místa obsazuje společně se správou duchovní zástupce vrchnosti (ředitel panství), o čemž se vždy podá zpráva vrchnosti. Až do r. 1791 byl ke špitální či loretanské kapli sv. Václava ustanovován zvláštní kaplan; byloť tudíž špitálníkům lze ve smyslu poslední vůle zakladatelovy se zachovávat i jakmile ztratil špitál svého kaplana, byli špitálníci nuceni na zádušní služby Boží ve farním chrámu Páně konané docházeti.

Mimo tento ústav stává v Častolovicích ještě jiný ústav pro chudé, jehož správu vede místní starosta.

Sochy. 1. U mostu přes Bahnici (od zámku na levo) stojí kříž bez nápisu, kterýž r. 1839 kázal postavit hrabě Leopold ze Šternberka.

2. Na pravé straně téhož mostu na druhém konci je socha sv. Jana Nepom. s těmito nápisy: *In justitia tua confidens aeternae non erubescam.* (V spravedlnost Tvoji doufaje, na věky nebudu zahanben.) *Renavatum est anno 1821.* (Obnovena jest r. 1821.) *Hwezda Sternberska tva u swatost zde wigewila bi siroba cástolowska sebou se wzdički hagila. Pod twug plasst se uti-*

kame wssickni obiwatele, Tebe patrona wziwame gakožo
crauceni ctitele L. P. 1721 dne 15. Juni.

3. Socha Panny Marie postavena na rozcestí
proti špitálu opatřena je těmito nápisy:

*Extant profesto cultu Regina polorum quae tibi
praesentes debita votauerunt.* (Ať zůstanou chráněni
tvoji ctitelové, královno světa, kteří přítomni jsouce
povinné sliby učinili.)

*Quot quot devoti tibi sunt pia virgo clientes hos
veluti gintos protege matris ope.* (Kdokoliv oddaní jsou
Tobě, blahoslavená Panno, ochraňuj svéřence tyto,
jako ditky pomocí mateřskou.)

Socha tato pochází z minulého století (1744,
nákladem vrchnosti) a správa její patří obci.¹ Povídá
se, že bude přenesena na náměstí a důkladně oprá-
vena, čímž by obec získala na okrase a socha na
náměstí byla by lépe chráněna, nežli na rozcestí,
kde denně přejede množství povozů.

4. Kříž dřevěný při schodech kostelních posta-
ven jest nákladem Frant. hraběte ze Šternberka.

5. Obrázek v parku na památku sv. missie
z r. 1877.

Ze znamenitých mužův, kteří v Častolovicích
žili, jsou tito:

Balbín Bohuslav Alois Škornice z Vorličné na-
rodil se r. 1621 v Hradci Králové z otce Lukáše,
purkrabího na královském zámku v Pardubicích a
zemřel v Praze v koleji klementinské 29. listopadu
1688. Ztratil záhy otce, vychován byl v Častolovi-
cích v domě pána z Oprštorfu. Studoval latinské
školy v Broumově, v Jičíně a v Praze; vstoupil do
řádu jezuitů (1636), studoval filosofii a teologii, načež
se oddal vyučování mládeže ve školách humanit-
ních. Vedlé povolání tohoto celé živobytí své za-
světil dějepisu českému, o kterýž svými díly, la-
tinsky psanými, velikou zásluhu si získal.

Balbínovy zásluhy o dějepis český jsou ne-
smrtelné. Putovav častěji po krajinách své vlasti,

¹ Dle památní knihy farní.

s neobyčejnou horlivostí a láskou všechny památky
starožitnosti české, jak po městech a hradech, tak
zvláště v knihovnách a v archivech shledával. Tím
sobě získal největší za věku toho známost dějin če-
ských a za tehdejšího vandalismu mnohé vzácné ru-
kopisy od záhuby zachránil. Balbín zůstavil spisů
obsahu krasořečnického a historického veliké množství
na díle ještě netištěných; nejdůležitější jsou: *Vita
venerabilis Arnesti, primi archiep. Prag.* (v Praze 1664);
Epitome historica rerum bohemicarum (tamtéž 1677);
Miscellenca historica Bohemiae (tamt. 1679—88); *Bo-
hemia docta* (tamt. 1776—77); *Disputatis apologetica pro
lingua Slavica, praecipue Bohemica* (tamt. 1775), psaní
k Tomášovi Pešinovi duchem a citem vlastenec-
kým psané.¹

Šlechtitný tento a vlastenecký jezuita býval
častěji nejen v Častolovicích, ale i v mnohých mí-
stech okolních. Tak l. 1650 J. M. František Karel
Libšteinský z Kolovratu vyžádal z Prahy dne 5.
dubna dva kněze, jímž panství své rychnovské, ča-
stolovské a tyništské, (které tehdy jako poručník
spravoval), k utvrzení víry katolické poručil. Jeden
z nich, P. Bohuslav Balbín, jenž čtvrtý rok v bož-
ském učení dokonával, proběhna s tovaryšem svým
hory rychnovské, častolovské a tyništské, 500 lidí
z bludu vyvedl a ve víře utvrdil. R. pak 1652 k žá-
dosti hraběte z Bubna celé žamberské panství pro-
šel, Kunvald, Rybnou, Klášterec, Doudleby a jiná
místa navštívil a na 14 set k církvi navracených
počítal.² O jeho návštěvě v Kostelci zmínil jsem
se na jiném místě.

Podobizna výtečného tohoto muže nalézá se
v zámku častolovském.

O matce Balbínové, o jejíž úmrtí v Častolovi-
cích zmiňují se na jiném místě tohoto spisu, doklá-
dám ještě toto: R. 1636 prodala paní Zuzana z Vor-
ličné pobořený dům svůj Vodičkovský jezuitům

¹ J. Malého Stručný slovník věcný I. 362,

² P. Švendy III. obraz města Hradce Králové, rozd. II. str.
149, 162.

hradeckým za 300 zl., začez později r. 1638 koupila zase dům jakýs od příbuzného svého Václava Činvice z Libína. Na to vystěhovala se z Hradce do Častolovic, kdež setrvala až do své smrti (1644) přebývajíc na zámku zdejším.

Syn její Bohuslav trávil tam své prázdniny jsa miláčkem páně Oty z Oprštorfu a průvodcem jeho na honbách, lovech a čižbách, jichž pán ten velikým byl milovníkem.

Matka Balbinova byla paní nábožná, rozšafná a vzdělaná; jmenovitě znala se nemálo v bylinách, z nichž věděla připravovati rozličná pití a léky.¹

Václav Frant. Celestin (Nebeský) z Blumenberka, nar. v Praze na Novém Městě na začátku XVII. stol., kanovník kaple všech svatých na Vyšehradě a v Staré Boleslavi, pak před r. 1648 scholastik u sv. Vít. Přeložil na česko: *Ter. Drevelia křesťanský zodiak t. j. cesta nebeská běhu slunečního aneb dvanáctero znamení*, věnovav ten spis pí. Magdaleně Malovcové rozené Belvičce z Nostic (v Praze 1636, 2. vyd. 1674, 3. vyd. 1761). R. 1678 zajat od Švédův, kdež sepsal knihu rozjímání nábožného s nadpisem: *Odpochinutí bezpečné života a duše křesťanského člověka* (v Praze 1657 u Urbana Goliáše). Věnoval ji obci Nového Města Pražského na znamení vděčnosti za dobrodiní jemu a rodičům prokázaná. R. 1655 sepsal a 1658 vydal: *Věčná češ, sláva a chvála sv. Josefa pěstouna atd.*, kterýž spis připsal kardinálu Harrachu arcibiskupu Pražskému a Bernardovi Ignaciovi hr. z Martinic. Zvolen za probošta kapitoly Pražské zemřel r. 1674.²

Jak se Celestinovi v Častolovicích dařilo, uvedl jsem v rozhledu povšechném.

Matiejkův Jan, úředník pansví častolovského, jest v mnohém ohledu osobností pro Častolovice důležitou. Kdy a kde se narodil, jest neznámo, jakož

¹ Časopis Česk. musea ročn. XLV. str. 401., kdež důkladný článek Balbinové jinak Škornicové z Vorličné od Ant. Rybičky.

² Slovník naučný díl I. str. 747. Životopis jeho napsal do časopisu »Katolického duchovenstva« roč. 1882. P. Jan Křt. Votka, jezuita.

i bližší zprávy životopisné o něm nalézt se mně nepodařilo.

Že však pocházel z rodu váženého a bohatého, dokazuje ta okolnost, že r. 1595 koupil v Častolovicích tak zvaný „Dvoreček“ od Mikuláše Prokopa, jenž jej zdědil po svém otci Prokopovi Vachovi; prikoupiv k němu ještě usedlosti Matěje Sochora a Jana Kudrlika, spojil vše v jeden slušný dvorec. Až posud říká se v Častolovicích „na dvorečku“ tam, kde nyní stojí čísla domů 43., 44., 45., 91. a 92. Tento dvůr „leta 1622 v outerý po památce sv. Marka slovutný pan Jan Matiejkův stojíc sám osobně při registrách těchto přiznání oustní učinil, že jest ten statek svůj s rolemi, lukami, zahradami, pastvištěmi a s jiným vším příslušenstvím v těch mezích a hranicích, jakž toho sám od starodávna v užívání byl, dobrovolně Její Milosti urozené paní paní Anně Oprštorfové, rozené Rabenhauptce ze Suché na Častolovicích, Tyništi, Přestavlcích a Ledské, za hotovou sumu 900 kop gr. prodal a peníze hotové k sobě přijavše, tímto zápisem sám od sebe i dědicův a budoucích svých odevzdání učinil a více tu již nic nemá.“¹

Brzo po této koupi byl „Dvoreček“ v městečku zrušen, neboť paní Anna Oprštorfová připojivši k němu louku „Heynovský“ zvanou, spojila jej s dvorem „Polnou“, nynějším to „Polním dvorem.“

Jan Matiejkův dopisoval si častěji s rytířem Mikulášem Absolonem z Ledské, jenž poslední dny života svého trávil v Starých Holicích. Korešpondence jejich týkala se nejvíce zájmů peněžitých, poněvadž v ty doby prodal dotýčný Mikuláš panství své Ledskou pánům z Oprštorfu, kteří je k Častolovicům připojili.

Městečko Častolovice má až podnes vzácnou památku po Janu Matějkovi, totiž pečeť obecní, jakouž málo které městečko české honositi se může. Se-

¹ Častolovská purkrechtní registra z r. 1601. Při tomto zápisu důležitá jest poznámka: „To jest panský dvůr od vrchnosti zaplacený,“ poněvadž bylo sice známo, že v městečku Častolovicích panský dvůr byl, ale nevědělo se posud, kde! Tímto vše vysvětleno.

stává ze dvou pečeti, větší a menší, kteréž spojeny jsou řetízem; vše zhotoveno jest z čistého stříbra. Pečeť větší má kolem okraje vrytý nápis: Pečeť wietczy miest. Cziastolowitz nad Worliczy. Mimo četné ozdoby vryt tu i pěkně znak městský: ryba šípem prostřelená. Na pečetě menší jest též znak a nápis: P. M. (totiž pečeť menší) miest. Cziastolowitz. Středem pečetě větší důmyslně upevněn jest půlkruh, kterýmž volně na obě strany otáčeti možno. Otočíme-li půlkruhem v pravo, čteme na povstalem celém povrchu: Tato pečeť gest Nakladě slowutného P. Jana Matiejkowa Aurzednika na Cziastolowiczach Uprawa. Tehož Miest. Purgkmistru a konsselum gest darovana L. P. 1607.

Otočíme-li půlkruhem v levo, čteme opět na povstalem celém povrchu: Pan Bůh Racž dati Aby k dobremu byla užíwana. gt (jest) udielana na Horach Kutnach od J. R. Zlatni (zlatníka) wazi s rzetizkem 6½ Lotu.

Řetízek, nyní přetržen, býval snad druhdy delší. Pečeť tato jistě vzácnou je památkou po „slovutném“ Matiejkovi a spolu důkazem, že Matiejka, jakožto první úředník rozsáhlého panství, se sousedy častolovskými v dobré žil vůli.

Že Matiejka byl mužem vzdělaným literně i hudebně, dosvědčuje ta okolnost, že při smrti Fridricha z Operštorfu vydal roku 1615 „Píseň novou pánům bratřím z Oprštorfu k potěšení jich při smrti otce jejich Fridricha.“

Název té písně je tento: Jana Matiejkova, častolovského ouředníka, píseň nová pp. Ottovi Fridrichovi, bratřím z Opprštorfu, svobodným pánům z Dubu atd. k potěšení v zarmoucení jejich při smrti p. Fridricha staršího, otce jejich. (S notami, obsahuje životopis zemřelého). V Praze 1615 u děd. K. Kargezia ve 4.¹

Potěhnik Alois, farář, narozen ve vsi Bohousové u Žamberka v Čechách dne 18. m. dubna 1829. Studia gymnasiální ukončil v Rychnově r. 1847., filoso-

fická v Litomyšli r. 1849 a theologická v Olomúci r. 1853, kdež téhož roku dne 20. m. července ordinován, stal se kaplanem ve Spitinově, odkudž r. 1854 povolán za kaplana do Malenovic. R. 1871 stal se farářem v Pohorelicích na Moravě a r. 1880 farářem v Častolovicích.

P. Alois Potěhnik proslul jakožto horlivý vlastenec a příznivec literatury české. O šíření osvěty na Moravě získal si neskonalých zásluh. Literně přispíval do *Slovenských a Olomúckých novin*, do *Hvězdy*, do *Našince*, psal básně směru didaktického do *Pokladnice*, *Komenského*, *Školníka*, *Naši mládeži*, *Budečské zahrady*, *Jarého věku*, přispěl mnohými pěknými básněmi do cestopisného dílka „*Pohoří a podhoří orlické*“ od spisovatele tohoto díla atd.

Zvláště pak vydal: *Víněk z luhů českomoravských a Ratolístky*, sbírky to utěšených básní pro mládež a pak ještě mnoho menších prací různě tištěných.¹

R. 1800 *Fr. Raymann*, český spisovatel a svého času vikář rychnovský. Raymann Fr. narodil se dne 8. března 1762 v Jičíně z rodičů zámožných, kteří mu dali již v domě svém pečlivě vychování. Když odbyl studie gymnasiální, poslali jej na vysoké školy do Prahy, kde byl přijat do semináře a 7. července 1787 vysvěcen jest na kněžství. Na to byl kaplanem na Veliši, pak v Kr. Městsci a posléze v Častolovicích, kdež se pro svou neobyčejnou horlivost v správě duchovní 26. prosince 1800 stal farářem. Horlivost tuto dával i potom vždy na jevo, jmenovitě r. 1809, když v zámku častolovském zřízena byla nemocnice vojenská a Raymann, že tu nebylo duchovních vojenských, přisluhoval svátostmi umírajících ležícím tu raněným s takovou ochotností, že se sám nebezpečně rozstonal; taktéž horlivě spravoval od r. 1807 až do r. 1815 úřad vikářský okresu rychnovského a přihlížel přes všeliké tehdejší nesnáze a běhy válečné k zvelebení fary a osady své, zalo-

¹ Obširnější životopis a podobiznu najdeš v časopisu »Naši mládeži« ročník VIII. číslo 6., v »Budečské zahradě« ročn. XV. čís. 2., pak v Stručném slovníku věcném díl XVIII. str. 878.

¹ Jos. Jungmanna Historie liter. č. str. 139 a 598.

živ ku př. r. 1811 na svůj groš velikou štěpnicí, vykoupiv r. 1810 nepotřebnější stříbrné náčiní kostelní, učinil r. 1814 základ k zdejší farní knihovně atd. Byv již z mládí horlivým milovníkem jazyka a literatury české, stál po celý čas v přátelském spojení s předními vlastenci jak v Praze, tak i v celém okolí bydlícími, jako: s Kramériusem, Rulíkem, Zieglerem, Vackem, Čermákem, Králem, manželi Rettigovými a j., a obíral se spisovatelstvím českým. Jmenovitě v pozdějších letech svých, když se vzdal úřadu vikářského, zanášel se pilně českým veršováním a vydal také tiskem několik větších děl básnických obsahu biblického, totiž r. 1816: Maří Magdalena, v 5 zpěvích, r. 1817 Poslední den a soud ve 3 zpěvích, a r. 1820 Josef Egyptský v 12 zpěvích; mimo to složil r. 1819 Písň nábožné ke cti sv. Maří Magd. a sv. Janu Nep. a sepsal dvě dramatické maličkosti: Sedlské námluvy, veselohru v jednom jednání a Vyhrané panství, veselohru ve 3 jednáních; dílka tato vydána byla tiskem. Kromě toho přispíval k Dobroslavu a Příteli mládeže zprávami a povídkami a vzdělal několik básní příležitostných předkem ke cti Frant. hr. ze Šternberka na Zásmukách a Častolovicích, pána sobě velmi nakloněného a o vlast naši vysoce zasloužilého, k jehož poctivosti slavíval také u přítomnosti okolních přátel svých Den růžinek. Mimo tištěné práce složil Raymann ještě více básní a kusů obsahu humeristického a žertovného, jež svým časem v okolí zdejším zhusta se čítaly a líbily, avšak zůstaly v rukopisu. Raymann zemřel dne 3. ledna 1829 v 69. roce věku svého, byv oželen od osadníků a přátel a odpočívá na hřbitově častolovském.

J. Rettig vylíčil takto trefně jeho povahu: „Nuzných otcem, slabých raditelem, ochráncem bytí vdov a sirotek, mládeži byv zbožným učitelem, bránil statně zlému outoku, obrazem byv upřímnosti, k příteli pln srdečnosti, neznal lstivých ouskoků.“

Raymann byl opravdu muž velice spanilomyslný, přívětivý, dobrosrdečný, pohostinský, o dobro svých osadníků a vzdělání mládeže upřímně pečlivý,

a při tom vlastenec horlivý a obětavý; pročež požíval obecné lásky a vážnosti, jakož pak až podnes památka jeho šlechetného a dobročinného působení zůstává v živé paměti v okolí zdejším. Veršované práce Raymannovy nemají ovšem zvláštní ceny do sebe nevynikající co do formy a obsahu nad obyčejnou prosu, nic však méně nezůstaly bez účinku na tehdejší čtenářstvo a mladší spisovatelstvo. Však povšimnutí hodny jsou jeho dramatické maličkosti, ježto v nich trefně vylíčil povahu a život venkovského lidu našeho; zvláště pak mají Sedlské námluvy, psané ve východním podřečí českém, až po tu chvíli trvalou filologickou cenu do sebe, jsouce platnou pomůckou k domácí dialektologii.¹

Čestice, ves $\frac{1}{2}$ hod. má 446 obyv. v 71. domech. Jednotřídní škola, dobrovolný sbor hasičův. Kaple „*Anděla Strážného*“ vysvěcena $\frac{2}{9}$ 1883. Sochu sv. Jana Nep. postavili r. 1836 nákladem vlastním manželé Františka a Jos. Zeman. Opravena byla a vysvěcena za jedno s kaplí And. Str. K Česticím patří samota „Podchlumí“ čítající 5 stavení. V Česticích podnes stojí při statku p. Vítka (čís. 4) zvláštní kamenné stavení sestávající z přízemí a poschodí. Přízemí je ve všech částech klenuto. V jednom rohu je malá světnička zvaná podnes „pivo-várek.“

Do poschodí vchází se po schodech přiléhajících vně ke zdi a krytých stříškou. Nahoře je jediná veliká světnice, již nyní užívají sýpkou. Druhdy bylo stavení se všech stran obkličeno dřevěnou pavlačí a mělo prý několik poschodí.

Zvláštní stavení toto starší jsouc statku samého z minulého století pocházejícího, byl patrně *zudr*, jakéž stavívali druhdy při větších statcích zeman-ských neb selských, svobodných usedlostech.

Jelikož písemných památek nějakých k tomuto stavení se táhnoucích posud jsem nevypátral, ne-

¹ Slovník naučný. Díl VII. seš. 3. O Častolovicích viz více v moji monografii „Častolovice nad Orl.“

mohu ovšem bližšími zprávami o něm čtenáře upokojiti. —

Libel, ves $\frac{1}{2}$ hod. postavená na návrší má 275 obyv. ve 36. domech. Jednotřídní škola. Kamenný kříž a sochu sv. Jana Nep. postavil svým nákladem Vojtěch Mikysa.

Řibiny, (Řibany, Hřibiny, Řibín), ves $\frac{1}{4}$ hod. má 130 obyv. ve 24. domech. Mezi Řibany a M. Ledskou stojí v poli kaple sv. Jana Nep. opravena a vysvěcena r. 1881.

Paseky, (Paseka, druhdy Veselá) ves nedaleko předešlé má 81 obyv. v 15. domech. Ves prostírá se na vrchu Strýci tvoříc s předešlou jednu obec polit. i katastr. Jméno „Veselá“ měla bezpečně od veselého odtud rozhledu po vřkolní krásné krajině.

Synkov, ves $\frac{1}{2}$ hod. čítá 276 obyv. v 46. domech. Synkov slušel r. 1497 k panství potšteinskému.

Olešnice, ves $\frac{3}{4}$ hod. má 654 obyv. v 97. domech. Je zde mlýn, dvoutřídní škola, rolnicko-čtenářská beseda a sbor dobrovolných hasičův. Socha sv. Jana Nep.

Ledská, ves $\frac{1}{2}$ hod. čítá 425 obyv. v 61. domech a skládá se z Ledské Malé a z Ledské Velké. Jest zde dvůr poplužní, sbor dobrovolných hasičů a kříž s obrazem Ukřižovaného se sousoším pocházející z r. 1834.

Stará tvrz Ledská stávala ve vsi Velké Ledské u tak zvaného „starého dvoru“, ležícího blízko nynějšího dvoru poplužního. Starších zpráv o této tvrzi před 15. stoletím nemáme. První známý držitel vsi *Jan Kuchynka z Ledské* vyskytuje se v letech 1442—1451, býváje svědkem zápisů některých soukromých. Rytířové *Absolonové z Ledské*, usedlí později v krajině okolní na kolika statcích, nebyli potomky řečeného Kuchynky, nýbrž pocházeli z nějakého rodu měšťanského ve Vysokém Mýtě. Jiřík Absolon připomíná se v pamětech mýtských již roku 1470, máje tu dvůr, který roku 1503 prodal; onen Absolon z Ledské, jenž se r. 1496 připomíná, nebylť asi jiný než Jiřík Absolon. Tento koupiv Ledskou vymohl si bezpochyby také nadání královské,

aby se mohl psáti z Ledské a užívati erbu. Bratři *Jan* a *Viktorin* byli snad jeho synové. Onen měl dům v Mýtě, který mu shořel, pročež chuti nemaje jej zase stavěti, prodal městiště jeho r. 1520. Mimo to mu patřila ves Mezilesice u Chrudimi, kterouž prodal r. 1538 Divišovi Bošínskému z Božejova; jeden dvůr kmecí v Dobřínově a dvory kmecí v Ježkovicích prodal ke statku hoděckému.

Záhy zemřel bratr jeho Viktorin, zůstaviv po sobě syny *Mikuláše*, *Jana mladšího* a nějaké dcery. R. 1528 dne 30. listopadu rozdělili zboží své na dvě polovice. Mikuláš vzal pro sebe, bratra a sestry ve vsi Ličně 7 lidí a 1 poustku, v Radostovicích 2 člověky, v Úřeněvicích 11 člověků, příkop a k tomu kuchynku k nasazení ryb a peněz hotových 100 kop. Jan podržel tvrz *Ledskou*, dvůr poplužní s dvěma rybníčky pod sadem, rybníček násadní na ryby, rybníček pustý v Termečově, les *Hradiště* u Ledské, hájek Lísku, v Ledské 11 člověkův a krčmu, v Hoděčíně plat, břeh řeky solnické s podacím kostelním v Ličně. R. 1544 již nežil Jan, zůstaviv dva syny: *Bedřicha* a *Václava*. Václav byl pánem na Ledské a přichází také roku 1565 dne 25. července ve výsadě, již obdrželi tehdy obyvatelé městečka Boruhradku. Potomek jeho byl *Albrecht Absolon z Ledské*. Za těch dob mnohdy zemané dcery své za chudé zemany vdávali, tito pak koupivše dvůr selský se svým tchánem neb světem v jedné vsi přebývali. Začasté z toho vznikaly soudy, poněvadž se pánové tvrže nad své chudé příbuzné převýšovali. Tak bylo i zde. Eliška z Ledské vdána byla za Václava Hostovského z Vlčnova, jenž se psával „seděním v Ledské.“ Jednou přišel Albrecht do dvorce jeho a dav se s ním do hádky, nectně mu nadal, řka na konec: „Otec tvůj nebyl stavu rytířského, a ty jsi chlap.“

Když r. 1585 Matěj Mezeřícký, Pražan, který s koňmi svými sloužil, do Ledské přijel a Albrechta neznaje naň péče neměl, přišlo mezi oběma k půtce, při čemž Albrecht Matěje ve hlavu zranil, pěstmi stloukl a po něm šlapal. Albrecht prodal napřed

ústně (r. 1586, 22. října) Ledskou za 2150 kop gr. č. Janovi Absolonovi z Ledské na Úřiněvicích, podlé čehož Jan dluhy za něho platiti se uvolil. Zatím dostáváje více za to zboží, prodal je r. 1587 *Marjáně Absolonové z Královic* a na *Hoděčíně* za 2250 kop gr. č. a obdržel od ní místo 400 kop dvůr její *Dobřínov*. Odpory Janovy r. 1590 činěné v tom nic nezměnily.¹

Po této prodeji usadil se Albrecht snad v Kostelci, neboť v knize „Registra právní důchodu panství potšteinského z r. 1587“ uvádí jmenovitě pana Albrechta Absolona (nikoliv více z Ledské), jenž tam měl najatý „dům páně,“ pak louky a pastvíska ve Stradynách a několik prutů rolí jsa povinnován z nich platy a robotou, jako jiní poddaní. Podobně i bratr jeho „pan Jan Absolon“ uvádí se tam s některými povinnostmi platě úroku svatojirského z domu 3 gr., z 9. prutů rolí 37 gr., roboty orné 2 gr. 2 den., z louky 5 gr., za lov 2 gr.; úroku svatohavelského z domu 2 gr., roboty ženné 2 dni = 3 gr., roboty orné 2 gr. 2 den., z 9. prutů rolí 43 gr., za lov 2 gr. atd.²

Po smrti Marjánině zdědil Ledskou a Hoděčín syn její *Mikuláš Absolon z Ledské*. Tohoto po nějakém čase buď zboží omrzelo, anebo je spíše pro závady své prodati musil. Hoděčín prodal sice, ale získav jej opět dědictvím, postoupil ho roku 1608 *Mikuláši z Hustířan* a potom r. 1612 dne 1. listopadu prodal tvrz Ledskou s dvorem, vsí a vším příslušenstvím *Frédřichovi staršímu z Oprštorfu, z Dubu, z Frydšteina*, JMC. radě za 2500 kop gr. č. Od těch dob zůstávala Ledská při panství častolovském.

Vývod Absolonův z Ledské.

Absolon z Ledské 1496

<i>Jan starší na Ledské</i>	<i>Viktorin</i> † 1528
<i>a Mezilesicích 1520 † j. 1544</i>	<i>Mikuláš</i>
<i>Bedřich v Lichně 1540—1556 na Úřiněvicích</i>	<i>Jan mladší</i> 1528

¹ Aug. Sedláčka Hradý a zámky II. 178.

² Registra právní panství potšteinského z r. 1587.

<i>Václav na Ledské 1544—1563</i>	<i>m. Kateřina</i>
<i>Albrecht 1587 na Ledské a</i>	<i>z Újezdce</i>
<i>Dobřínové</i>	<i>Absolon</i>
<i>? m. Marjana z Kralovic</i>	<i>1566—1586</i>
<i>1587—1590</i>	<i>1566—1606</i>
<i>Mikuláš na Hoděčíně a Ledské</i>	<i>Viktorin</i>
<i>1607—1612</i>	<i>1566</i>
	<i>1588—1592</i>
	<i>2. m. Johanka z Radče</i>
	<i>1603.</i>

R. 1619 nalézala se tvrz zdejší ještě v dobrém stavu, ale v následujících letech oprava její tak zanedbána, že brzo v rupy sklesla. V popisu panství roku 1682 připomíná se dvůr ledecký, o tvrzi ani zmínky se nečiní.

Tento poslední známý pán z rodu Absolonův na Ledské, pan *Mikuláš Absolon*, obeslán byl dne 5. února 1629 před kommissi transactionis k vyrovnání se o pokutu za udělení perdonu; avšak dle zprávy posla komorního ze dne 17. února 1630 již před tím zemřel, statek pak Ledská držel na ten čas *Otto z Opperstorfu*.¹

V registrech purkrechtních panství Ledského přepsaných leta Páně 1612 a podnes zachovaných častěji vyskytují se Absolonové z Ledské při rozličných prodejkách a trzích, jako:

„Leta 1612 v úterý v den památný sv. Valen-tina urozená paní *Kateřina Larišová z Vlčnova* učinila příznání před rychtářem, konšely ze vsi Ledské, že zahrada svou, kterouž nápadem po urozeném dobrém paměti panu *Václavovi Hostovském z Vlčnova* a v Ledské etc., panu bratru svém nejmilejším dostala, prodala urozené paní *Johance Absolonové z Vittny (?)* a na Ledské v těch mezích a právech, jakž nebožtík pan bratr její toho v držení a užívání byl za sumu 90 kop.“

Dle té knihy „prodal leta 1581 při času sv. *Václava* pan *Albrecht Absolon z Ledské* grunt

¹ Tomáše V. Bílka Dějiny konfiskací v Čechách po roku 1618 I, 325.

Matouškovský paní Elišce Hostovské, paní strýni své... za 90 kop.“ Poručníkem dětí po † panu Absolonovi Mikulášovi z Ledské stal se rytíř pan Zdeněk Vohalský z Vohalic a na Jestěticích.¹

FARNOSTĚ POTŠTÝNSKÁ.

¹ Aug. Sedláčka Hradý a zámky II. 179. Více o tom viz v knize Registra purkrechtní panství ledeckého. V jakém vztahu jsou nynější Chorynští z Ledské s pány Absolony z Ledské, nelze mi ustanoviti, neboť zpráva o Chorynských z Ledské, v Slovníku Naučném (III. 1110) nezdá se mnohým býti pravdivou a proto o ní pomlčuji.